

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra obchodu a financí

Diplomová práce

Fair trade a jeho vliv na rozvojové země

Martin Hryzlík

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra obchodu a financí

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Martin Hryzlík

Podnikání a administrativa

Název práce

Fair trade a jeho vliv na rozvojové země

Název anglicky

Fair trade and its' impact on developing countries

Cíle práce

Hlavním cílem práce je zhodnocení a kritika systému fair trade, alternativního přístupu k pomoci rozvojovým zemím, na vybraných příkladech. Vedlejším cílem je verifikace nebo vyvrácení stanovených pracovních hypotéz.

Metodika

Teoretická část práce vychází ze sekundárních dat, pomocí nichž je systém fair trade charakterizován. Na základě těchto informací jsou formulovány pracovní hypotézy. V praktické části je použita metoda analýzy a následné dedukce a syntézy za účelem potvrzení nebo vyvrácení hypotéz. Jsou vytvořeny příslušné tabulky a grafy zobrazující související výpočty. Na základě získaných dat a provedených výpočtů je rozhodnuto o pravdivosti pracovních hypotéz.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

Certifikace, fair trade, komodity, mezinárodní obchod, rozvojová pomoc, rozvojové země.

Doporučené zdroje informací

1. ADAMCOVÁ, Lenka a Tereza NĚMEČKOVÁ. Rozvojová ekonomika. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2009, 345 s. Vysokoškolské učebnice (Oeconomica). ISBN 9788024515151.
2. KALÍNSKÁ, Emilie. Mezinárodní obchod v 21. století. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010, 228 s. Expert (Grada). ISBN 9788024733968.
3. KUNEŠOVÁ, Hana a Eva CIHELKOVÁ. Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2006, xviii, 319 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 8071794554.
4. LYON, Sarah a Mark MOBERG. Fair trade and social justice: global ethnographies. New York: New York University Press, c2010, viii, 307 p. ISBN 0814796222.
5. RANSOM, David. Fair trade. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2011, 137 s. Společensko-ekologická edice, sv. 16. ISBN 9788072392582.
6. RUBEN, Edited by Ruerd. The impact of fair trade. Wageningen: Wageningen Academic, 2008. ISBN 9789086866472.

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

Ing. Olga Regnerová

Elektronicky schváleno dne 24. 3. 2015

Ing. Helena Čermáková, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 24. 3. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 29. 03. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci „Fair Trade a jeho význam pro rozvojové země“ jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30. 3. 2015 _____

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval Ing. Olze Regnerové za cenné připomínky, rady a odborné vedení mé diplomové práce.

Fair trade a jeho vliv na rozvojové země

Fair trade and its' impact on developing countries

Souhrn

Diplomová práce je zaměřena na problematiku hnutí fair trade, jako alternativní formy zahraničního obchodu, a na dopady jeho působení v rozvojových zemích. V úvodu teoretické části je uvedena klasifikace a charakteristika rozvojových zemí. Dále je věnována pozornost samotnému hnutí, jsou uvedeny jeho základní charakteristiky, cíle, principy, historický a současný vývoj a mezinárodní organizace zastřešující jeho aktivity. V praktické části jsou formulovány pracovní hypotézy, pomocí nichž je demonstrován vliv hnutí na rozvojové země. Je provedena kvalitativní a kvantitativní analýza vybraných ukazatelů a jejich výsledky jsou následně zhodnoceny. V závěru práce jsou shrnuty dílčí závěry jednotlivých hypotéz a vytvořen komplexní pohled na danou problematiku.

Summary

The diploma thesis is focused on fair trade movement as an alternative form of international trade and impact of its' activities on developing countries. In the theoretical part is firstly outlined developing countries' classification and characterization. Then, the thesis is focused on fair trade; there are introduced its' key characteristics, goals, principles, historical and contemporary development and international organizations coordinating the whole movement activities. In the practical part are several hypothesis formed that serve as a means to demonstrate fair trades' impact on developing countries. Qualitative and quantitative analysis of selected indicators is implemented and the results are consequently evaluated. The conclusion summarizes individual hypothesis' partial resumes and presents a complex point of view on the issue.

Klíčová slova

Certifikace, fair trade, komodity, mezinárodní obchod, rozvojová pomoc, rozvojové země.

Keywords

Certification, fair trade, commodities, international trade, development aid, developing countries.

Obsah

Seznam zkratk	9
1. Úvod.....	10
2. Cíl a metodika.....	12
3. Teoretická východiska	14
3.1. Rozvojové země	14
3.1.1. Užší koncepce	14
3.1.2. Širší koncepce	15
3.1.3. Nejméně rozvinuté země (LDC).....	15
3.2. Základní charakteristika konceptu fair trade.....	16
3.3. Historický vývoj fair trade	18
3.4. Principy Fair Trade	20
3.5. Mezinárodní fair trade asociace	24
3.5.1. Fairtrade International.....	24
3.5.2. World Fair Trade Organizations	25
3.5.3. The Network of European Worldshops	26
3.5.4. European Fair Trade Association	27
3.6. Certifikace	27
3.6.1. Ochranná známka Fairtrade	28
3.6.2. Fair trade organizace.....	34
3.7. Fair trade v současnosti.....	35
3.8. Česká republika a fair trade.....	38
4. Vlastní zpracování	41
4.1. Pracovní hypotézy.....	41
4.1.1. Hypotéza 1	41
4.1.2. Hypotéza 2	47

4.1.3. Hypotéza 3	49
4.1.4. Hypotéza 4	53
4.1.5. Hypotéza 5	54
4.1.6. Hypotéza 6	61
Závěr	69
Použité zdroje	72
Knižní zdroje.....	72
Elektronické zdroje	72
Seznam obrázků.....	75
Seznam tabulek	75
Seznam grafů	75

Seznam zkratek

COFTA	Cooperation for Fair Trade in Afrika
EAP	Ekumenická akademie Praha
EFTA	European Fair Trade Association
FLO	Fairtrade International
FT	Fair Trade
FTO	Fair Trade Original
IFAT	International Federation of Alternative Trade
ILO	International Labour Organization
IMF	International Monetary Fund, Mezinárodní měnový fond
LDC	Least Developed Countries
NEWS!	Network of European Worldshops
ODA	Official Development Assistance
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OSN	Organizace Spojených Národů
PRGF	Poverty Reduction and Growth Facility, Facilita na snížení chudoby a podporu růstu
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
WB	World Bank
WFTO	World Fair Trade Organization

1. Úvod

V dnešní globalizované době je stále více prosazována idea volného obchodu. Bariéry volného obchodu jsou postupně eliminovány, aby se i méně rozvinuté země mohly zapojit do mezinárodní směny zboží a služeb. Mnohé státy tuto myšlenku vítají, jelikož se často zaměřují na zemědělskou produkci pouze několika málo plodin, které mnohonásobně přesahují domácí poptávku, nicméně v zahraničí jsou žádaným zbožím. Od zapojení do mezinárodního obchodu si slibují přísun zahraničního kapitálu a zajištění dostatečného příjmu pro důstojný život. Realita je ovšem mnohdy zcela odlišná. Tvrdá konkurence na světových trzích způsobuje pokles cen komodit, které mohou klesnout až pod úroveň nákladů výrobců z rozvojových zemí. Ti se tak nemohou vymanit z bludného kruhu chudoby, zatímco spotřebitelé v rozvinutých zemích se radují z nízkých cen kávy, banánů nebo kakaa. Myšlenka volného obchodu tak přispívá k prohlubování už tak obrovského rozdílu mezi „bohatým severem“ a „chudým jihem.“ V opozici nastoleného systému se zformovalo hnutí fair trade za účelem eliminovat alespoň některé negativní důsledky volného obchodu a tím podporovat trvale udržitelný rozvoj chudých zemí.

Celosvětové hnutí fair trade představuje alternativní formu obchodování pro producenty z rozvojových zemí Afriky, Asie a Latinské Ameriky, kterým garantuje „spravedlivé“ obchodní podmínky při vstupu na zahraniční trhy. Přestože se první podobné myšlenky objevily koncem 40. let 20. století, do popředí se hnutí dostalo až během 90. let. Hlavní myšlenkou tohoto tržního přístupu je garance adekvátní odměny pro producenta, zajišťující mu důstojnou životní úroveň a napomáhající tak k trvale udržitelnému rozvoji celé společnosti. Součástí zapojení do systému fair trade je dlouhodobá spolupráce se společnostmi dovážejícími a prodávajícími zboží v rozvinutých zemích. Producenti tak snáze vstupují na zahraniční trhy a získávají nezbytné informace. Standardy zahrnují i environmentální otázky.

Fairtradové výrobky byly zpočátku nabízeny pouze ve specializovaných prodejnách, nicméně s příchodem jejich certifikace za účelem zisku práv na užívání ochranné známky Fairtrade byla jejich nabídka rozšířena do celé maloobchodní sítě a na internet. Vyšší dostupnost FT výrobků je hlavním důvodem, proč objemy obchodů hnutí každoročně rostou, stále však v celosvětovém měřítku představují pouze marginální část zahraničního obchodu. V současnosti je možno fairtradové produkty zakoupit téměř ve všech zemích

Evropské unie, dále ve Švýcarsku, Norsku, USA, Kanadě, Japonsku, Austrálii a na Novém Zélandu. Stále častěji jsou nabízeny i v producentských státech jako je Brazílie, Chile nebo Jihoafrická republika.

Fair trade ovlivňuje situaci rozvojových zemí z ekonomického, environmentálního a sociálního hlediska. Přestože se na první pohled jeví aktivity hnutí jako pozitivní, v konečném důsledku mají i řadu negativních vedlejších účinků. Jednotlivé oblasti jsou analyzovány a následně zhodnoceny v praktické části práce. Následně je v závěru prezentován komplexní pohled na hnutí fair trade.

Můj zvýšený zájem o problematiku pramení z osobní zkušenosti s růstem poptávky po fairtradovém zboží. Stále častěji se setkávám s příznivci hnutí z řad mladých lidí neomylně věřících v to, že jejich peníze byly vynaloženy na dobré účely. Cílem této práce je zhodnocení dopadů fair trade na rozvojové země bez ohledu na to, zda jsou pozitivní či negativní.

2. Cíl a metodika

Diplomová práce Fair trade a jeho vliv na rozvojové země je zaměřena na identifikaci a kritiku vybraných problémů dané problematiky. V současné době existuje celá řada příznivců ale i odpůrců hnutí fair trade v otázce rozvojové pomoci. Každá ze skupin užívá zcela odlišné a často protichůdné argumenty, čímž vytváří informační chaos. Tato práce poukazuje na pozitiva i negativa, která FT přináší svým členům, spotřebitelům i zcela nezajímavým stranám. Za účelem názornosti byly sestaveny pracovní hypotézy, jejichž analýzou a následným zhodnocením je demonstrován vliv hnutí na rozvojové země.

Hlavním cílem práce je zhodnocení a kritika systému fair trade, alternativního přístupu k pomoci rozvojovým zemím, na vybraných příkladech. Vedlejším cílem je verifikace nebo vyvrácení stanovených pracovních hypotéz.

Diplomová práce je rozdělena do dvou hlavních částí. Teoretická východiska jsou sestavena ze sekundárních dat, pomocí nichž charakterizovány základní pojmy dané problematiky. Vzhledem k minimálnímu počtu literatury zabývající se teorií fair trade byla většina informací čerpána z internetových zdrojů, převážně oficiálních webových stránek fairtradových organizací. V úvodu práce jsou na základě sekundárních dat z odborné literatury definovány základní pojmy problematiky rozvojových zemí. Následně je podrobně charakterizováno hnutí fair trade, jeho principy, cíle, historický a současný vývoj a proces certifikace. K tomuto účelu byly vytvořeny příslušné grafy a tabulky. Poslední část teorie je věnována analýze hnutí v České republice. Na základě informací uvedených v teoretické části jsou formulovány pracovní hypotézy.

Praktická část práce začíná výčtem jednotlivých pracovních hypotéz, pomocí nichž je demonstrován vliv hnutí na rozvojové země. V procesu jejich verifikace či falzifikace jsou použity metody kvalitativní a kvantitativní analýzy a následné dedukce a syntézy. Za účelem větší názornosti použitých argumentů byly vytvořeny příslušné tabulky a grafy zobrazující související výpočty. K výpočtům jsou použita sekundární data získaná z internetových zdrojů zveřejňovaná mezinárodními organizacemi. Na základě získaných dat a provedených výpočtů jsou zhodnoceny argumenty potvrzující či vyvracující pravdivost jednotlivých hypotéz.

Pracovní hypotézy

1. Pro producenty je zapojení se do systému fair trade jednoduchou záležitostí. Stačí pouze podat žádost a současně splňovat podmínky dané standardy, což je kontrolováno pravidelnými audity.
2. Fair trade je transparentní systém, který sleduje data od výrobců, distributorů a prodejců a následně je zveřejňuje. Konečný spotřebitel je tak informován komu a jakou částkou nákupem pomáhá.
3. Rozvojová pomoc poskytovaná v rámci programu Fairtrade Premium je rovnoměrně rozdělována mezi znevýhodněné producenty. Nezáleží na tom, jakou plodinu pěstují nebo jaké výrobky vyrábějí.
4. Hlavní myšlenkou systému Fair trade je orientace na znevýhodněné producenty z rozvojových zemí, kterým pomáhá dosáhnout a udržovat si důstojnou životní úroveň. Systém tak podporuje rozvoj v zemích třetího světa.
5. Fair trade pomáhá snižovat počet lidí žijících v chudobě. Sociální a environmentální dopady hnutí jsou významné a pozitivní.
6. Prostředky poskytnuté na pomoc rozvojovým zemím od mezinárodních organizací jsou nerovnoměrně rozdělovány a často končí v rozpočtech netransparentních vládních projektů. Jejich efektivita v porovnání s fair trade je nízká.

V závěru práce je vytvořen komplexní pohled na zkoumanou problematiku. Jsou zde shrnuty závěry všech pracovních hypotéz a zhodnocen vliv hnutí fair trade z pohledu výrobce, dovozce, obchodníka a konečného spotřebitele. Druhá část závěru práce je věnována dopadům hnutí z ekonomického, environmentálního a sociálního hlediska. Dopady jsou děleny dle jejich charakteru na pozitivní a negativní.

3. Teoretická východiska

3.1. Rozvojové země

Pro země, které jsou v rámci práce uváděny jako rozvojové, se v literatuře užívá nejrůznějších označení, což je dáno zejména historickým vývojem. Jedná se o státy, které po 2. světové válce získaly samostatnost, zůstaly však ekonomicky zaostalé a závislé na některé z rozvinutých zemí. V průběhu studené války byly označovány jako země třetího světa, jelikož stály mezi kapitalistickým a socialistickým blokem. Později se pro ně vžil termín rozvojové země, jehož definice byla však značně rozporuplná a nejednotná. Různé organizace používaly různá klasifikační kritéria a i dnes existují dva základní přístupy k zařazení zemí mezi rozvojové. V současnosti je nejčastěji používán termín nově vznikající trhy (emerging markets), což je rovněž obtížně definovatelná skupina států. Některé z nich nejsou prokazatelně ani rozvinuté, ani zaostalé a je sem řazena například i Čína, Česká republika nebo Rusko. V této diplomové práci je užíván pojem rozvojové země, proto je nadále podrobněji definován. [10]

Problematika klasifikace rozvojových zemí nebyla ani po ustálení pojmu sjednocena. V současnosti jsou uznávány zejména dvě koncepce, z nichž je používána OSN a jejími přidruženými organizacemi a druhá Světovou bankou a Mezinárodním měnovým fondem. [6]

3.1.1. Užší koncepce

Rozhodujícími faktory klasifikace rozvojových zemí dle užší koncepce, využívanou OSN, je politická samostatnost a charakter sociálně ekonomických vztahů. Na základě těchto hledisek se za rozvojové považují všechny bývalé kolonie v Africe, Americe, Asii a Oceánii, které získaly samostatnost a nesplňují podmínky pro zařazení do kategorie rozvinutých ekonomik. Koncepce tyto státy dále člení na high-income, middle-income a low-income rozvojové země v závislosti na průměrné výši příjmů jejich obyvatel. Celkem tato skupina čítá 165 zemí. [6]

3.1.2. Širší koncepce

Širší koncepci klasifikace rozvojových zemí je využívána WB a IMF. Jediným sledovaným ukazatelem je HDP na obyvatele. Země jsou členěny do pěti skupin v závislosti na výši daného ukazatele. Konečná skladba rozvojových zemí v jednotlivých skupinách se od užší koncepce značně liší. Zařazeny jsou totiž i transformující se ekonomiky (bývalé členské státy Sovětského svazu přecházející na tržní ekonomiku) a rozvojové země s vysokým důchodem jako Hongkong, Izrael, Singapur nebo Spojené Arabské Emiráty. [6]

Ačkoliv klasifikace rozvojových zemí není jednotná, výrazně ovlivňuje jejich ekonomickou a politickou situaci. Status rozvojové země totiž umožňuje čerpat Oficiální rozvojovou pomoc poskytovanou WB a IMF, využívat výjimek z všeobecných pravidel WTO, či získávat úvěry za zvýhodněných podmínek. [6]

3.1.3. Nejméně rozvinuté země (LDC)

Specifickou skupinu tvoří tzv. nejméně rozvinuté země. Zvláštní pozornost je jí věnována od počátku 90. let, kdy dle názoru OSN začaly svou ekonomickou zaostalostí ohrožovat úspěšnost celosvětového ekonomického vývoje na přelomu století. O zařazení do LDC rozhodují následující ukazatele:

- Nízká úroveň národního důchodu,
- Nízká míra rozvoje lidského faktoru (pro účely měření se používá rozšířený index fyzické kvality života - APQLI < 68),
- Index ekonomické zranitelnosti (EVI > 31).

Tyto podmínky jsou pravidelně revidovány. Pokud země splňuje příslušná kritéria, může být na základě vlastní žádosti zařazena mezi LDC. Ačkoliv se může zdát, že se tak dostává do nelichotivé pozice, opak je pravdou. Statut nejméně rozvinuté země zajišťuje řadu privilegií v oblasti rozvojové pomoci, dostupnosti zvýhodněných půjček nebo možnosti odepsání částí dluhu. Právě v těchto státech žije většina drobných farmářů, potenciálních kandidátů na členství v hnutí fair trade, z něhož by jim bylo umožněno benefitovat nezávisle na rozvojové pomoci mezinárodních organizací. [6]

Pro rozvojové země je charakteristický vysoký populační růst. V roce 2013 na jejich území žilo téměř 5,9 miliardy lidí (včetně Číny a Indie), což je více než 82 % obyvatel naší planety a toto číslo se stále zvyšuje. V některých afrických zemích roste populace dokonce

rychleji než zemědělská produkce. Tamější obyvatelé tak nemají dostatek potravin a trpí hladem. Jejich nelichotivá má jednu hlavní příčinu, což je, pro rozvojový svět typická, chudoba. Podle dat sesbíraných v roce 2011 nepřekročily denní náklady 17 % těchto lidí \$ 1,25. Tento ukazatel sice výrazně poklesl oproti předchozím měřením, nicméně vyjadřuje, že stále více než miliarda obyvatel planety žije pod hranicí chudoby. Mezi další charakteristické znaky rozvojových zemí patří nízká úroveň sociálních služeb zejména ve školství a zdravotnictví. Časté jsou také sociální problémy v oblasti rasové nenávisti nebo bezpečnosti. Postupem času se tyto státy přeměnily z čistých dovozců kapitálu na čisté vývozce. Pod myšlenkou volného obchodu byla převedena většina výrobních kapacit společností z rozvinutých zemí za účelem snížení nákladů na pracovní sílu. Většina pracovníků vykonávala a stále vykonává fyzicky náročnou práci, za kterou jsou minimálně odměňováni. Pomocí právě takovým lidem si dalo za cíl hnutí fair trade garancí adekvátní odměny za odvedenou práci. [1, 4, 20, 21]

3.2. Základní charakteristika konceptu fair trade

Fair trade je alternativní forma obchodování lišící se od tradičního konvenčního způsobu. Tento termín v doslovném překladu do češtiny znamená spravedlivý nebo férový obchod. Je uplatňován v obchodních vztazích se znevýhodněnými producenty z rozvojových zemí Afriky, Asie a Latinské Ameriky. Hlavní rozdíl představuje orientace na potřeby a zájmy producentů a ne pouze na dosažení maximálního zisku.

V češtině je třeba rozlišovat mezi termíny **fair trade** a **Fairtrade**. Přestože vypadají zdánlivě shodně, jejich význam je odlišný. Fair trade představuje celé hnutí a organizace dodržující jeho principy ať už jsou jejich výrobky certifikovány nebo ne. Naproti tomu termín Fairtrade odkazuje na problematiku certifikace a užívání ochranné známky pod dohledem organizace Fairtrade International. [11]

Hlavním přínosem konceptu fair trade je zkrácení distribučního řetězce na minimum, čímž je dosaženo maximální možné odměny pro výrobce. Dochází k odstranění závislosti producentů na překupnících či obchodnících. Ti často nutí zemědělce prodávat svou úrodu za cenu neodpovídající ani vlastním výrobním nákladům, aby sami neušli zisku díky nízkým světovým cenám komodit. Výsledný distribuční řetězec je podstatně kratší a přehlednější, nicméně kvůli nižším objemům dodávaného zboží je jeho cena v porovnání s konvenčními ekvivalenty vyšší. [8]

Fair trade představuje rovněž rozvojové pomoci potřebným zemím tím, že jim je umožněno snadněji realizovat své výrobky na mezinárodních trzích převážně rozvinutých zemí a inkasovat za ně adekvátní odměnu. Členským producentům je rovněž v závislosti na množství realizované produkce, v rámci programu Fairtrade Premium, vyplácena dotace na rozvoj komunity. V tom tkví hlavní rozdíl mezi fair trade a tradičními formami rozvojové pomoci, z nichž nejznámější je Official Development Assistance (ODA) organizovaná OECD, která pouze přerozděluje příspěvky rozvinutých zemí mezi rozvojové. Tyto operace nemají žádnou protihodnotu, jedná se tedy spíše o charitu. Další odlišností obou přístupů rozvojové pomoci je samotná distribuce prostředků. Prostřednictvím ODA jsou vládám potřebných států přidělovány příspěvky do státního rozpočtu, které sice musí být vynaloženy na předem dohodnuté účely, v praxi však často končí v pavučině byrokracie a nepřináší kýžený efekt. Peníze, získané prodejem fair trade výrobků, končí přímo v rozpočtu výrobních družstev, která sama rozhodují o jejich dalším užití. Určitá část ovšem musí být vynaložena na rozvoj vlastní komunity ve formě budování infrastruktury, škol, zajištění dostupnosti lékařské péče nebo ochrany životního prostředí. Tyto aktivity jsou následně ověřovány v rámci pravidelných auditů. [11]

Fair trade se do popředí dostalo zejména v devadesátých letech minulého století, kdy se, s rostoucí životní úrovní v rozvinutých zemích, začali spotřebitelé stále více zajímat o původ zboží, které nakupují a osudy lidí, kteří ho vyrábějí. Za posledních dvacet let se nabídka fairtradových výrobků rozšířila do téměř všech zemí Evropské unie, USA, Kanady, Japonska, Austrálie nebo na Nový Zéland. [8]

Principem hnutí fair trade je soustava stanovených standardů, které producenti musí splňovat, aby se mohli stát jeho součástí. Principy jsou podrobněji charakterizovány dále v rámci teoretické části práce. Jejich dodržování je kontrolováno pravidelnými audity. V případě pochybení může dojít i k vyloučení člena z hnutí. [8]

S rozvojem fair trade se formovaly i mezinárodní organizace zabývající se touto problematikou. Čtveřice nejvýznamnějších, Fairtrade International (FLO, bývalá Fairtrade Labelling Organizations International), World Fair Trade Organization (WFTO, bývalá International Federation of Alternative Trade), Network of European Worldshops (NEWS!) a European Fair Trade Association (EFTA), vystupující pod akronymem FINE, vytvořila obecně nejvíce uznávanou definici FT. [11]

„Fair trade je obchodní partnerství, založené na dialogu, transparentnosti a úctě, usilující o větší rovnost v oblasti mezinárodního obchodu. Přispívá k udržitelnému rozvoji tím, že znevýhodněným producentům a pracovníkům nabízí příznivější pracovní podmínky a ochraňuje základní lidská práva, zejména v zemích globálního Jihu. Fairtradové organizace s podporou spotřebitelů producenty aktivně podporují a zvyšují jejich informovanost a vystupují s programy usilující o změnu pravidel a praxe konvenčního mezinárodního obchodu.“ [12]

3.3. Historický vývoj fair trade

Myšlenka spravedlivého obchodu není novou záležitostí. Tyto názory se formovaly již během 40. let 20. Století a první kroky k jejich realizaci byly učiněny ve Spojených státech amerických. Společnost Ten Thousand Villages začala dovážet ručně vyráběné oděvy z Portorika už v roce 1946. Brzy byly do procesu zapojeny další společnosti a v roce 1958 společně otevřely první oficiální „Fair Trade“ obchod, prodávající výrobky znevýhodněných výrobců z rozvojových zemí. [15]

V Evropě byly první fairtradové výrobky nabízeny na konci 50. let, kdy britská společnost Oxfam začala ve svých obchodech prodávat ručně dělané výrobky čínských uprchlíků. V roce 1967 byla v Nizozemsku, na základě rozšíření myšlenek spravedlivého obchodu, založena první importní společnost – Fair Trade Original. Ta dovážela zejména třtinový cukr pod heslem: „Nákupem třtinového cukru dáváte lidem z chudých zemí naději na život v prosperitě.“ Postupně byl importovaný sortiment rozšířen o různé ručně vyráběné výrobky ze zemí globálního Jihu. Aktivity FTO vyústily v otevření prvního „Obchodu třetího světa“ v roce 1969. Tato obchodní místa, později označovaná jako „světové obchody“, se stala základním kamenem rozvoje hnutí fair trade v Evropě a posléze i po celém světě. Nejenže v nich bylo možno výrobky zakoupit, aktivně se podílela i na informovanosti výrobců a konečných spotřebitelů. [15]

Rostoucí vliv hnutí nešel pozornosti mezinárodních organizací, v čele s OSN. V roce 1968 se v indickém Dillí konala konference UNCTAD, jejímž závěrem byla propagace hesla „Trade, not aid“, tedy „Obchod, nikoliv pomoc.“ Jak ze samotného hesla vyplývá, nově byl prosazován důraz na tvorbu rovnocenných obchodních vztahů se znevýhodněnými výrobci namísto dosavadního přístupu – užívat veškerých výhod volného

obchodu a posílat pouze malou část prostředků zpět ve formě rozvojové pomoci. Hnutí fair trade tak získalo velmi silného spojence v prosazování svých aktivit. [15]

V průběhu 70. let byla založena celá řada národních fairtradových organizací, jejich spolupráce na mezinárodní úrovni však byla minimální. Jejich zástupci se scházeli pouze na neformálních setkáních zpravidla jednou za dva roky. Jelikož se právě spolupráce jednotlivých organizací jevila cestou k úspěchu celého hnutí, byly v 80. letech založeny organizace EFTA a IFAT. Postupně vznikaly i regionální uskupení – například Asia Fair Trade Forum nebo Cooperation for Fair Trade in Afrika (COFTA). [15]

Prodej fairtradových výrobků v rozvinutých zemích rostl i během 70. let. Nicméně, informovanost spotřebitelů byla nízká, a tak často nebyli schopni rozlišit klasické výrobky od těch vyrobených v souladu s principy FT. Proto se v 80. letech zrodila idea certifikace výrobců a označení jejich produktů ochrannou známkou. Označením výrobků byla umožněna jejich distribuce i do klasických obchodů a odstraněna tak obrovská bariéra v přístupnosti fairtradových produktů konečnému spotřebiteli. Zároveň byla vymezena pravidla pro vstup výrobců do hnutí FT. První ochrannou známkou zavedla v roce 1988 nizozemská společnost Max Havelaar a jimi dovážená káva zaznamenala okamžitý nárůst podílu prodejnosti. [15]

V roce 1984 byla uspořádána první Evropská konference světových obchodů, která položila základy spolupráce zainteresovaných pracovníků a dobrovolníků z celé Evropy. V návaznosti na to došlo o deset let později k založení organizace NEWS! koordinující aktivity světových obchodů. Z její iniciativy byla představena propagační akce Evropský den světových obchodů, která byla později převedena pod taktovku IFAT a rozšířena na globální úroveň. První Světový den fair trade byl vyhlášen 4. května 2002. [15]

Postupně začaly vznikat nové ochranné známky v dalších zemích Evropy a Severní Ameriky. V roce 1997 byly sjednoceny založením celosvětové asociace FLO. V současnosti jsou více než dvě třetiny fairtradových výrobků prodávány prostřednictvím klasické maloobchodní sítě. [15]

3.4. Principy Fair Trade

V roce 2009 byla WFTO a FLO přijata Charta principů spravedlivého obchodu. Dokument ztělesňuje hlavní myšlenky, principy, vize a cíle celého hnutí fair trade. Základní principy FT byly formovány na základě zkušeností jednotlivých fairtradových organizací a jejich vzájemné výměny. Představují jeden z pilířů hnutí, proto je jejich dodržování pravidelně kontrolováno. [12]

Charta principů spravedlivého obchodu definuje **10 základních principů fair trade** z pohledu WFTO: [12]

1) Tvorba příležitostí pro znevýhodněné výrobce

Jedním z klíčových cílů hnutí je snižování chudoby prostřednictvím spravedlivého obchodu. Organizace podporuje malé znevýhodněné producenty, kteří jsou sdruženi do výrobních družstev. Poskytuje záruku adekvátních příjmů za vyrobené zboží, čímž jim pomáhá vymanit se z chudoby a získat určitou finanční nezávislost.

2) Transparentnost a odpovědnost

WFTO je transparentní v řízení svých aktivit a obchodních vztazích. Jedná odpovědně s ohledem na zainteresované strany a respektuje citlivost a důvěrnost poskytovaných informací. Její zaměstnanci, členové a producenti jsou vhodným způsobem začleňováni do rozhodovacích procesů. Je zajišťováno poskytování relevantních informací všem obchodním partnerům a jsou udržovány dobré komunikační vztahy napříč celým distribučním řetězcem.

3) Obchodní praktiky fair trade

Obchod s fairtradovými výrobky probíhá s ohledem na sociální, ekonomické a environmentální aspekty znevýhodněných producentů, nedochází tedy k maximalizaci zisku na jejich úkor. Jedním ze základních požadavků WFTO na obchodníky je dodržování vysoké úrovně odpovědnosti a profesionality. Zboží musí být dodáno včas a v požadované kvalitě.

Obchodníci nakupující FT výrobky, vědomi si finančních obtíží, kterým znevýhodnění výrobci a dodavatelé čelí, jsou povinni zajistit včasnou platbu za dodané zboží za předem

dohodnutých podmínek. Producenti nebo importéři mohou požádat o platbu předem v případě, že to uznají za vhodné. Pokud tak učiní, je jim vyplacena nejméně polovina částky celé dodávky zcela bezúročně (ručně dělané výrobky) nebo je zatížena úrokovou sazbou, jež nepřevyšuje sazbu, za kterou by si obchodník půjčil prostředky od třetí strany (tento postup je uplatňován u komoditního zboží). Úrok z platby předem je zcela v kompetenci obchodníků. Pokud této příležitosti využije importér, zajistí, aby patřičná část prostředků byla převedena výrobcům, kteří pro něj pěstují nebo vyrábí fairtradové zboží. Producenti je tak umožněno financovat své aktivity za velmi výhodných podmínek, které by za jiných okolností jen těžko byli schopni získat.

Nakupující je povinen předem kontaktovat prodejce v případě, že uvažuje o zrušení nebo odmítnutí objednávky zboží. Pokud na vině anulování obchodu není výrobce, náleží mu patřičné odškodné za již vykonanou práci. Na druhou stranu jsou dodavatelé povinni konzultovat s nakupujícím jakékoliv problémy v oblasti dodání zboží, případně jsou zavázáni nahradit škody způsobené importem výrobků, jejichž množství nebo kvalita neodpovídá fakturaci.

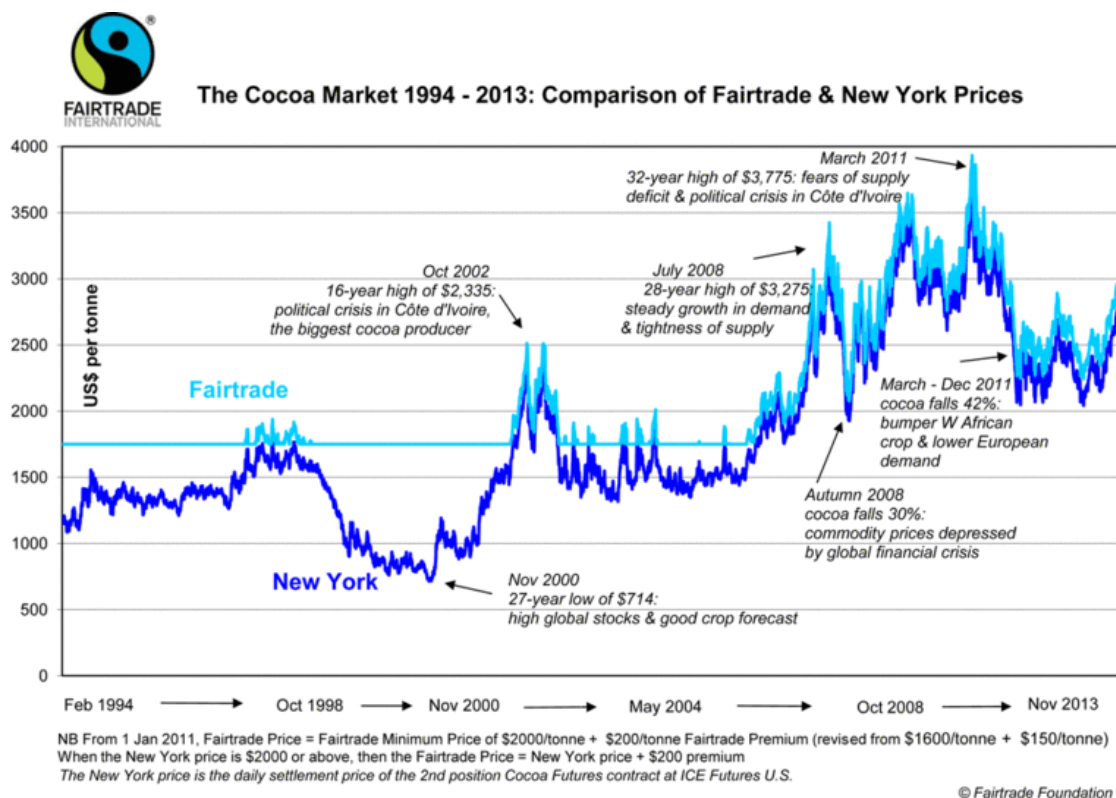
Organizace podporuje tvorbu a udržování dlouhodobých obchodních vztahů založených na solidaritě, důvěře a vzájemném respektu. Probíhá pravidelná a intenzivní komunikace s obchodními partnery, kteří jsou podněcováni k rozšiřování svých obchodních aktivit. Spolupracuje s národními FT organizacemi v otázkách potírání nespravedlivé konkurence zejména v oblasti zneužívání ochranných známek a certifikací.

4) Spravedlivá cena

Adekvátní finanční ohodnocení vynaložené práce znevýhodněných výrobců je základní myšlenkou fair trade. Spravedlivá cena je stanovena na základě vzájemného dialogu všech článků dodavatelského řetězce. Musí pokrývat výrobní náklady producentů a přispívat určitou částkou na rozvoj společnosti a ochranu životního prostředí. K tomuto účelu je zaveden program Fairtrade Premium, který ke každému druhu zboží stanovuje výši dotací na rozvoj komunit. Cena zároveň musí být akceptovatelná trhem. V úvahu je brána také rovnost pracovní odměny bez rozdílu pohlaví. Takto stanovená cena je garantována jako minimální. V případě, že ceny na světových trzích vzrostou nad tuto hranici, je

producentům na konci roku doplacen rozdíl mezi oběma cenovými hladinami jako kompenzace za ušlý zisk. Situace je znázorněna na následujícím obrázku:

Obrázek č. 1: Ceny kakaa na newyorské burze a fairtradové ceny v letech 1994 - 2013

Zdroj: [11]

5) Žádná dětská nebo nucená práce

Organizace vyžaduje dodržování Úmluvy o právech dítěte OSN a národních právních úprav problematiky dětské práce. Tyto praktiky jsou pro všechny fairtradové výrobce přísně zakázány.

Společnosti nakupující FT výrobky jsou od producentů nebo výrobních družstev, ať už přímo nebo přes prostředníka, jsou povinny se ujistit, že v procesu výroby nebylo využito praktik nucené nebo dětské práce. V případě jakékoliv účasti dětí na výrobním procesu (například v rámci výuky tradičního umění ruční práce) je nutno doložit, že tím nebyla nijak ohrožena kvalita života, bezpečnost nebo potřeba vzdělávání dítěte.

6) Žádná diskriminace a rovnost pohlaví

Organizace nepřipouští žádnou podobu diskriminace v otázkách přijímání nových zaměstnanců, přidělování finančních náhrad, přístupu ke školení pracovníků a jejich osobnímu a kariéernímu rozvoji nebo věkové důchodové hranice bez ohledu na rasovou příslušnost, společenské postavení, původ, náboženské vyznání, handicap, sexuální orientaci, členství v odborové nebo politické organizaci, HIV status nebo věk.

V rozvojových zemích je zcela běžnou praxí diskriminace postavení žen ve společnosti. WFTO je prosazován rovnoprávný přístup k jednotlivcům bez rozdílu pohlaví. Politika organizace umožňuje ženám využívat takových zdrojů, které jim nejen dovolují být produktivní v rámci výroby, ale umožňuje stát se i členy vedení společností a pomoci tak formovat celou společnost a životní prostředí. Mají právo na stejné platební ohodnocení jako muži na obdobných pozicích a jsou jim přiznány veškeré pracovní benefity.

WFTO je respektováno právo zaměstnanců na tvorbu odborových organizací za účelem kolektivního vyjednávání pracovních podmínek. V zemích, kde jsou pravomoci odborů právně omezeny nebo jsou přímo zakázány, jsou vytvořena nezávislá sdružení zastupující práva zaměstnanců.

7) Zajištění důstojných pracovních podmínek

Organizace poskytuje jistotu bezpečného a zdravého pracovního prostředí pro všechny zaměstnance a členy výrobních společností. Tyto podmínky musí odpovídat právní úpravě příslušných zemí a standardům Mezinárodní organizace práce (ILO). To samé se týká maximálního množství odpracovaných hodin.

WFTO si je vědoma podmínek, ve kterých zaměstnanci výrobních družstev z rozvojových zemí pracují. Pravidelně proto informuje producenty o finančně přijatelných možnostech optimalizace pracovního prostředí a dohlíží na jejich implementaci.

8) Rozvoj kapacit producentů

Organizace usiluje o posílení pozitivních rozvojových dopadů fair trade na malé znevýhodněné producenty. Toho je dosahováno školením vlastních zaměstnanců a členů. Společnosti přímo spolupracující s výrobci jim pomáhají zlepšovat řídicí procesy, výrobní

kapacity a umožňují snadnější uplatnění na domácích či zahraničních trzích. Stejně povinnosti mají i obchodní podniky nakupující fairtradové zboží přes prostředníka.

9) Propagace fair trade

Organizace zvyšuje povědomí veřejnosti o poslání celého hnutí a o potřebě větší spravedlnosti ve světě obchodu, kterou fair trade představuje. Spotřebitelům jsou poskytovány informace o vlastních aktivitách, prodávaných výrobcích, producentských organizacích i jejich členech, kteří se přímo podílejí na výrobě zboží. Využívané propagační materiály pocházejí z pravdivých a ověřených zdrojů.

10) Ochrana životního prostředí

Společnosti vyrábějící FT výrobky jsou povinny v rámci svých možností v maximální míře využívat ke své činnosti materiály z trvale udržitelných zdrojů. Jsou používány výrobní metody minimalizující energetické výdaje a obnovitelné zdroje energie za účelem snížení emisí skleníkových plynů do ovzduší. Výrobci užívají co nejvíce organických hnojiv či pouze nízkých dávek pesticidů a snaží se o minimalizaci odpadu z výroby, aby jejich aktivity měly co nejmenší negativní vliv na životní prostředí.

3.5. Mezinárodní fair trade asociace

V současné době na světě existují čtyři hlavní fairtradové mezinárodní organizace, společně vystupující pod názvem FINE. Jsou to FLO, WFTO, NEWS! a EFTA. Sdružení FINE je pouze neformálního charakteru a nemá žádné rozhodovací pravomoci. Představuje diskuzní fórum na strategické úrovni a jeho účelem je koordinace aktivit jednotlivých členů v důležitých otázkách ovlivňujících budoucnost hnutí fair trade. [13]

3.5.1. Fairtrade International

K založení Fairtrade International došlo v roce 2004, kdy se Fairtrade Labelling Organizations International rozštěpila na dvě samostatné organizace – Fairtrade International a FLOCERT. Posláním FLO je tvorba fair trade standardů a poskytování podpory producentům, zatímco FLOCERT má na starosti kontrolu a certifikaci producentů a audit prodejců. Obě organizace sídlí v německém Bonnu a neustále silně spolupracují. [11]

V současnosti je v rámci FLO sdruženo 25 státních fairtradových organizací z rozvinutých zemí. Jsou to zejména státy Evropské unie, Švýcarsko, Norsko, USA, Kanada, Japonsko, Jihoafrická republika, Austrálie nebo Nový Zéland. I Česká republika a Slovensko zde mají své zastoupení. Společně se kromě výše zmíněných aktivit snaží o prosazování spravedlivého obchodu a globální koordinaci FT strategie. [11]

Misí Fairtrade International je zajištění kontaktu znevýhodněných producentů a konečných spotřebitelů v rozvinutých zemích, prosazování spravedlivějších obchodních podmínek, podpora výrobců v boji s chudobou a posílení jejich pozice na trhu, aby byli schopni převzít kontrolu nad svými vlastními životy. Pomocí fair trade se FLO snaží dosáhnout své vize – světa, kde je všem výrobcům zajištěno bezpečné a udržitelné živobytí a zároveň umožněno naplňovat svůj potenciál a rozhodovat o své vlastní budoucnosti. [11]

Obrázek č. 2: Logo Fairtrade International

Zdroj: [11]

3.5.2. World Fair Trade Organizations

WFTO je globální síť organizací představujících dodavatelský řetězec fair trade. Byla založena v roce 1989 pod názvem International Federation of Alternative Trade (IFAT), na své současné jméno byla přejmenována v roce 2008. Sdružuje všechny výrobce, pracovníky marketingu a obchodníky, kteří jsou zavázáni dodržovat pravidla a principy FT. Členství v organizaci představuje pro konečného spotřebitele záruku důvěryhodnosti a legitimacy nakupovaného zboží. WFTO je zastoupeno ve více než 70 zemích po celém

světě, administrativně je rozděleno do pěti regionů – Afriku, Asii, Evropu, Latinskou Ameriku a Pacifik. [12]

Cíle organizace jsou podobné cílům FLO. Snaží se o zavedení takových obchodních praktik a struktur, které by nediskriminovaly chudé výrobce a zároveň podporovaly trvale udržitelný rozvoj a spravedlnost. WFTO poskytuje plnou podporu producentům ochotným přijmout a dodržovat 10 základních principů FT, nástrojů potřebných k dosažení zmíněného cíle. Společnými silami je tak rozšiřován trh s fair trade výrobky a budována důvěra zákazníků v nabízené produkty. [12]

Obrázek č. 3: Logo World Fair Trade Organization

Zdroj: [12]

3.5.3. The Network of European Worldshops

Organizace NEWS! byla založena roku 1994 v Nizozemsku a stala se tehdy prvním takovým uskupením na evropské úrovni. Zastřešuje působení tzv. Světových obchodů, tedy obchodů propagujících a prodávajících fairtradové výrobky v jednotlivých zemích Evropy. V současnosti je zastoupena ve 13 státech a organizuje aktivity více než 2 500 světových obchodů. Rozšiřuje také povědomí o hnutí fair trade pořádáním různých přednášek, výstav a kampaní. [14]

Obrázek č. 4: Logo The Network of European Worldshops

Zdroj: [42]

3.5.4. European Fair Trade Association

EFTA je sdružení deseti importérů fairtradových výrobků z devíti evropských zemí – konkrétně Belgie, Francie, Itálie, Německo, Nizozemska, Rakousko, Španělsko, Švýcarsko a Velká Británie. Byla založena už v roce 1987 společnostmi představující velké hráče nebo průkopníky v oboru. Podporuje své členy v jejich práci a koordinuje spolupráci v otázkách výměny informací tvorby distribučních sítí. Dále také organizuje jejich setkání nebo vede a spravuje databázi jejich dodavatelů zvanou Fairdata. [15]

Obrázek č. 5: Logo European Fair Trade Association

Zdroj: [15]

3.6. Certifikace

Certifikace fairtradových výrobků byla zavedena za účelem jejich odlišení od ostatního zboží a umožnila tak jejich prodej v celé maloobchodní síti. Logo Fairtrade znamená pro spotřebitele záruku dodržení základních principů a standardů FT v průběhu výrobního procesu. V praxi jsou používány dva druhy certifikace – pomocí ochranné známky Fairtrade nebo loga příslušné fair trade organizace.

3.6.1. Ochranná známka Fairtrade

Nejběžnější druh certifikace FT představuje ochranná známka **Fairtrade®**. Byla zavedena v roce 2002, kdy začala nahrazovat vlastní ochranné značky jednotlivých státních fairtradových organizací, a tím certifikační proces sjednocovat. V Severní Americe je používána obdobná ochranná známka Fair Trade CertifiedTM. Její přítomnost na obalu produktu znamená, že producent, importér nebo distributor, prošel procesem certifikace prováděnou nezávislou společností FLOCERT, ve spolupráci s FLO. V praxi z toho vyplývá, že při výrobě produktu bylo dodrženo všech deset uvedených základních principů FT nebo byla splněna alespoň většina z nich a společnosti byla udělena výjimka za předpokladu, že podniká aktivní kroky k napravení nedokonalostí. V současnosti je možno tuto značku najít na více než 27 000 druzích výrobků z celého světa. [17]

„Mezinárodní certifikační známka Fairtrade je exkluzivním vlastnictvím Fairtrade International a mezinárodně zaregistrovaná jako ochranná obchodní známka (pro EU s číslem 002606994; u World Intellectual Property Organisation (WIPO) s číslem 806431). V České republice je registrována u Úřadu průmyslového vlastnictví, číslo spisu 7408917 a 1001027 a její správou je smluvně pověřena Fairtrade Česká republika.“ [17]

Certifikace ochrannou známkou Fairtrade se netýká pouze primárních výrobců. Procesem jsou povinny projít všechny společnosti napříč celým distribučním řetězcem – tedy zpracovatelé, importéři nebo například balírny. Výjimku tvoří obchodníci, kteří sice nemusí být certifikováni organizací FLOCERT, nicméně musí splňovat podmínky pro vystavení licence opravňující k používání ochranné známky. [17]

Ochranná známka Fairtrade má vysokou morální a finanční hodnotu, proto musí být na výrobku prezentována. Může být vyobrazena v černo-modro-zelené barevné kombinaci nebo pouze černobíle, viditelně na obalu, případně pomocí nálepky přímo na zboží. Postupem času byly představeny další, lehce pozměněné podoby této ochranné známky lišící se barevným provedením nebo uvedením konkrétní komodity či FT organizace. Základní vyobrazovaný motiv ovšem zůstává stále stejný. Představuje člověka se zdviženou pravicí symbolizující optimismus výrobců z rozvojových zemí a propojující jejich každodenní rozhodnutí s touhami spotřebitelů po celém světě. [17]

Certifikace přináší svým držitelům celou řadu výhod, zejména pak:

- Ukazuje, že producent dbá na dobré pracovní podmínky svých zaměstnanců, spravedlivé ceny a životní prostředí.
- Pomáhá utvářet otevřené a transparentní vztahy napříč celým distribučním řetězcem.
- Podporuje férovost jejich každodenních operací.
- Usnadňuje přístup na mezinárodní trhy díky své rozšířenosti a uznávanosti. [16]

Obrázek č. 6: Logo ochranné známky Fairtrade®,

Zdroj: [43]

Obrázek č. 7: Fairtrade® pro zlato a stříbro

Zdroj: [11]

V současnosti existuje celá řada produktů nesoucích ochrannou známku Fairtrade. Většinou se jedná o potravinové suroviny a výrobky, jelikož zemědělská produkce představuje nejčastější vývozní artikl rozvojových zemí. Mezi takové výrobky jsou řazeny

banány, cukr, čaj, čerstvé ovoce, džusy, kakao, kávu, květiny, koření a bylinky, med, ořechy a suché plody, obiloviny, olejná semena, víno nebo zelenina. Standardy pro nepotravinové zboží prozatím nejsou příliš rozšířeny. Doposud byly zavedeny pouze pro bavlnu, dřevo, sportovní míče, zlato a nově i stříbro. [17]

Pokud chce producent nebo obchodník získat ochrannou známku Fairtrade musí splňovat kritéria vyžadovaná FLO. Ty mají podobu standardů, které se člení do čtyř základních skupin:

- Standardy pro malé producenty
- Standardy pro námezdní sílu (pouze pro určité skupiny fairtradových výrobků)
- Standardy pro smluvní produkci (pouze pro určité skupiny fairtradových výrobků)
- Obchodní standardy pro dovozce a zpracovatele [17]

První skupinou standardů jsou upraveny podmínky pro získání certifikace malých individuálních producentů, převážně nezávislých na námezdní pracovní síle. Typickým příkladem jsou rodinné farmy a jejich sdružení. V případě producentských družstev je standardy vyžadován demokratický proces jejich vedení a spravedlivé dělení získaných tržeb. Pozornost je věnována hlavně oblastem kvalitativních požadavků na výslednou produkci, odbytu, ocenění, financování výroby a tvorby trvale udržitelných obchodních vztahů. Hlavním požadavkem FLO na výrobce využívajících převážně námezdní pracovníky je jejich právo na tvorbu odborů za účelem společného vyjednávání lepších pracovních podmínek. Pro všechny dělníky musí být zajištěno vhodné a bezpečné pracovní prostředí a rovnocenné platové ohodnocení převyšující regionální průměr. Standardy nejsou vytvořeny pro všechny skupiny fairtradových výrobků. Vztahují se pouze na květiny, čerstvé ovoce a zeleninu, bylinky, čaj a sportovní míče. Standardy pro smluvní produkci nastavují požadavky na malovýrobní organizace, které nejsou prozatím demokraticky řízeny. Mají možnost se dočasně připojit k hnutí fair trade za předpokladu, že udržují obchodní vztahy s členskou organizací, jež jim napomáhá utvořit nezávislou společnost. V současnosti se vztahují na produkci rýže a bavlny v Indii, bavlny a sušeného ovoce v Pákistánu a kakaa v Oceánii. Standardy pro dovozce a zpracovatele jsou vymezeny jejich základní povinnosti v obchodních vztazích se znevýhodněnými výrobci. V případě bezproblémového obdržení dodávky jsou povinni zaplatit dohodnutou minimální fairtradovou cenu pokrývající jejich výrobní a základní životní náklady a k tomu

ještě částku, která je použita na rozvoj společnosti – Fairtrade Premium. Jsou zavázáni poskytnout výrobci částečnou platbu předem, pokud o ni požádá a udržují s nimi dlouhodobé obchodní vztahy umožňující jim plánovat výrobu. [11]

FLOCERT v rámci své činnosti dodržuje pravidla nastavená ISO 65, což je mezinárodně uznávaný standard kvality v oblasti společností provozující certifikaci výrobků. Samotný proces certifikace probíhá v několika krocích: [16]

Krok 1: Žádost producenta

První krok k získání ochranné známky Fairtrade musí udělat producent, případně importér nebo zpracovatel. Na webových stránkách FLOCERT vyplní své kontaktní údaje, načež mu jsou zaslána pravidla a požadavky certifikace spolu s formulářem pro žádost.

Krok 2: Audit

Do třiceti dnů od obdržení vyplněného formuláře je výrobce organizací informován, zda se kvalifikoval do další fáze certifikačního procesu. Pokud ano, je proveden audit, jehož rozsah a komplexnost závisí na velikosti podniku a množství výrobků, u kterých je požadována certifikace. Auditóři obvykle pocházejí přímo z rozvojových zemí, jsou tak obeznámeni s místními podmínkami a legislativou a nemusí překonávat jazykovou bariéru. Vychází se tak co nejlépe vstříc samotným producentům.

Auditor s předstihem kontaktuje výrobce a informuje ho, jaké potřebné dokumenty si má připravit. Poté několikrát navštíví sídlo producenta, kde kontroluje jeho finanční záznamy, provádí rozhovory s vedením společnosti, pracovníky a odbory. Na závěr procesu auditor prezentuje své závěry žadateli a je diskutována možnost nápravných opatření v případě, že v některých oblastech nebylo vyhověno daným požadavkům.

Krok 3: Analýza a zhodnocení výsledků auditu

Po ukončení auditu je auditorem zaslán závěrečný report certifikačním analytikům FLOCERT, kteří zhodnotí jeho výsledky. Pokud je shledáno, že výrobce nesplnil některé požadavky na udělení ochranné známky, je mu v této fázi procesu udělen prostor na jejich nápravu.

Krok 4: Certifikace, případně požadavky na další změny

Po uplynutí doby na nápravu nedostatků je provedena jejich opětovná kontrola. V případě, že došlo k jejich odstranění, následuje povolení k certifikaci. Pokud ale analytici shledají korekce producenta za nedostačující, je jeho žádost zamítnuta. Výjimku tvoří tzv. povolení k obchodování, které může být uděleno za předpokladu existence pouze zanedbatelných nedostatků, jež se výrobce zaváže postupně odstraňovat. Společnost se tak stává součástí fair trade a může profitovat ze všech jeho výhod, její výrobky jsou však certifikovány až po splnění všech požadavků.

Krok 5: Následná kontrola

Získáním práva užívat ochrannou známku Fairtrade kontrolní proces výrobců nekončí. Certifikaci je nutno každé tři roky obnovovat. Během tohoto období jsou provedeny minimálně dva další audity. Pokud je vše v pořádku, je vystaveno nové potvrzení o certifikaci a začíná další tříleté období. V případě, že jsou nalezeny určité nedostatky, může být právo na užívání ochranné známky pozastaveno nebo úplně zrušeno.

Je běžnou praxí, že jsou prováděny i namátkové neohlášené audity výrobních společností, aby bylo zajištěno soustavné dodržování standardů fair trade. Někteří výrobci, zpravidla kvůli komplexnosti svých obchodních řetězců nebo vysokým objemům prodeje, klasifikováni jako vysoce rizikovní. Proto jsou kontrolováni podstatně častěji.

Certifikační poplatky

Zisk oprávnění pro užívání ochranné známky Fairtrade není samozřejmě zdarma. Výše poplatku za certifikaci závisí na celé řadě proměnných. Nejdůležitějším určujícím faktorem jsou výše uvedené čtyři základní skupiny standardů FLO. Pro každou skupinu byly totiž vytvořeny zvláštní pravidla oceňování certifikace. Ty určují, zda se jedná o individuální výrobce, společnosti najímající externí pracovní sílu, smluvní producenty nebo obchodníky a zpracovatele. V případě malých producentů a jejich skupin, představující typickou skupinu žadatelů, se počáteční náklady na certifikaci (prvních 12 měsíců) pohybují v rozmezí € 1 466 - € 3 557 v závislosti na počtu členů organizace. V této částce nejsou zahrnuty některé další poplatky, které je nutno uhradit. Pokud společnost své výrobky upravuje, tzn. je například praží, balí, suší nebo skladuje, musí zaplatit dalších € 215 až

€ 635 podle počtu zaměstnanců, kteří mají na starost tyto procesy. Poplatek za žádost o certifikaci více než jednoho druhu výrobku činí € 184. V případě, že společnost v procesu výroby využívá služeb subdodavatelů, jsou i oni povinni podstoupit kontrolu svých aktivit. Za každého z nich (maximálně 3) je účtován poplatek ve výši € 307. Pro shrnutí je uveden vzorový příklad kalkulující počáteční náklady na certifikaci fiktivního výrobního družstva.

Organizace sdružující drobné výrobce kaka, mající oficiálně 70 členů, žádá o certifikaci své hlavní obchodní komodity a jednoho dalšího produktu (např. banánů), aby mohly být obchodovány jako fairtradové. Svě výrobky i čistí a balí, na čemž se podílí 20 zaměstnanců společnosti. V procesu výroby využívá služeb dvou subdodavatelů. [22]

Tabulka č. 1: Výpočet počátečních nákladů na certifikaci Fairtrade

Typ organizace	Kategorie	Indikátor	Množství	Jednotkové náklady	Celkové náklady
Výrobní organizace 1. stupně	B	50 - 100 členů	x 1	€ 2 091	€ 2 091
	A	Další produkt (banány)	x 1	€ 184	€ 184
	B	11 - 100 pracovníků	x 1	€ 420	€ 420
	A	Subdodavatelé	x 2	€ 307	€ 614
				Celkové náklady	€ 3 309

Zdroj: [22], zpracování vlastní

Počáteční náklady na certifikaci se mohou i u relativně malého výrobního družstva vyšplhat i přes € 3 000. To se nemusí jevit jako mnoho, ale je nutno si uvědomit, že většina z jeho členů jsou chudí farmáři, mající minimální úspory, jejichž průměrné náklady na živobytí se pohybují kolem několika euro denně. Certifikace Fairtrade se pro ně leckdy stává luxusem, který si zkrátka nemohou dovolit.

Úspěšným projitím celým iniciačním procesem a zaplacením všech poplatků se žadatel stává součástí hnutí fair trade. Je oprávněn označit své výrobky ochrannou známkou Fairtrade a těžit z výhod z toho plynoucích, za což je povinen každoročně odvádět pevně stanovenou částku. Pravidelný roční certifikační poplatek se pohybuje v rozmezí € 1 199

až € 2 839 v závislosti na počtu členů společnosti. Pro představu výše zmíněná fiktivní organizace by ročně odváděla € 1 650, pokud by známku chtěla nadále používat. [22]

Dále existují mimořádné poplatky, účtované jednorázově pouze v určitých případech. Jedná se o platby za modifikaci certifikace, které představují například právo FLOCERT požadovat vyšší poplatky v případě, pokud náklady na audit jsou překročeny. Za každý další den provádění kontrol zaplatí žadatel € 358 nebo mu mohou naúčtovány cestovní výdaje auditorů s 20% přírůžkou na nečekané výdaje. Do kategorie mimořádných poplatků patří i pokuty účtované výrobcům v případě porušení certifikačních podmínek. Pokud je například odhaleno, že došlo k prodeji FT výrobků ještě před udělením certifikace nebo povolení k obchodování, hrozí viníkovi pokuta ve výši dvou ročník plateb, nepřevyšující však částku € 5 000. Podobný charakter mají i poplatky za zrušení již dohodnutých auditů. Pokud společnost z jakéhokoliv důvodu zruší nebo odloží audit méně než deset dní před jeho plánovaným uskutečněním, je povinna zaplatit pokutu ve výši ročního certifikačního poplatku. Jestliže se tak stane do třiceti dnů před zahájením auditu je jí účtována poloviční částka. [22]

Poněkud překvapující je fakt, že výše poplatků je shodná pro téměř všechny produkty, na něž se standardy fair trade vztahují. Jedinou výjimku představuje bavlna, pro kterou jsou definována zvláštní pravidla. FLOCERT tedy účtuje stejnou částku pěstitelům banánů, kávy, kakaa, ale i výrobcům sportovních míčů nebo společností těžícím zlato. [16]

3.6.2. Fair trade organizace

Logo příslušné fairtradové organizace je druhým identifikátorem FT výrobků. Představuje původní systém jejich značení, které je v dnešní době nahrazováno ochrannou známkou Fairtrade tam, kde je to možné. V současnosti ho lze nalézt na některém zboží v lokálních specializovaných FT obchodech, zejména pak na minoritním zboží jako jsou chipsy, marmelády nebo kosmetika, pro které by tvorba standardů s ohledem na jejich prodejnost byla příliš nákladná. Zvláštní skupinu tvoří ručně dělané a řemeslné výrobky. [12]

Ručně dělané a řemeslné výrobky jsou značeny logem příslušné fairtradové organizace z toho důvodu, že jejich výroba je velice specifickou záležitostí. Je prakticky nemožné jedním standardem postihnout celou tuto oblast na rozdíl od komoditního zboží. Typickým příkladem takových výrobků jsou různé dekorativní předměty nebo hudební nástroje. [12]

V současnosti jsou všechny FT organizace sdruženy pod WFTO. Ta kontroluje dodržování základních principů fair trade svých členů. Členství je rovněž nutnou podmínkou pro udělení práva na certifikaci výrobků vlastním logem. Celý systém je tak integrován a poskytuje větší záruky konečnému spotřebiteli. Ke konci roku 2011 dosahoval počet členů WFTO čísla 442 a toto číslo dále narůstá. Jako příklad lze uvést organizace jako Oxfam, Gebana Ag, Gepa, Global Fair Trade Crafts Inc. nebo Peoples Coffee. [12]

Obrázek č. 8: Logo organizace Oxfam

Zdroj: [44]

3.7. Fair trade v současnosti

Hnutí fair trade zažilo během posledních dvaceti let obrovský boom. Z počátečních lokálních snah o férový obchod vzešla celosvětová integrovaná síť organizací pomáhající více než 1 200 výrobním společnostem z rozvojových zemí. Více než polovina z nich pochází z oblasti Latinské Ameriky a Karibiku. Celkem je součástí hnutí více než 1,5 milionu farmářů a pracovníků ze 74 států. Fair trade se snaží prodávat výrobky hlavně malovýrobců, kteří tvoří 80 % členské základny. Jedním ze základních principů FT je rovnoprávnost pohlaví. Stále více producentů fairtradových výrobků tvoří ženy, v současnosti je to 25 %. [18, 37]

Největší změnu doznala zajisté dostupnost FT výrobků. V dnešní době již není výjimkou, že je nabízí velké maloobchodní řetězce jako Billa, Globus, Lidl, Marks & Spencer nebo Tesco. S rozvojem moderních technologií byla jejich nabídka rozšířena i na internet. Postupem času se do hnutí zapojily některé nadnárodní firmy podnikající v oblasti

potravinových výrobků. Řady vlastních FT produktů byly představeny takovými giganty jako Nestlé, Cadbury, Starbucks, McDonald's a Tchibo. Představují sice mizivou část jejich celkových tržeb, nicméně jsou stále žádanější. Otázkou zůstává, jestli zapojení těchto společností do systému nemá spíš negativní dopady na pověst hnutí. Ještě před deseti lety byla tato idea nemyslitelná. Tyto společnosti jsou totiž typičtí představitelé myšlenky volného obchodu, proti které fair trade původně vzniklo. [11]

Stále častěji jsou FT výrobky nabízeny přímo v rozvojových zemích, ačkoliv je tento trend prozatím poměrně moderní záležitostí. Není žádným tajemstvím, že v těchto státech existují obrovské sociální rozdíly mezi relativně bohatými urbanizovanými oblastmi a chudým venkovem. Vzhledem k existenci poptávky jsou fairtradové výrobky již nyní k dispozici na trzích Brazílie, Indie, Jihoafrické republiky a Keni. Další rozšíření vzájemné spolupráce rozvojových zemí je otázkou blízké budoucnosti. [18]

V roce 2013 bylo spotřebiteli po celém světě utraceno za FT výrobky celkem 5,5 miliardy euro, což znamená 15% nárůst oproti roku 2012. Již tradičně se toto zboží těší největší popularitě ve Velké Británii, kde byla poprvé pokořena hranice 2 miliard euro právě před dvěma lety. Prodej fairtradových výrobků zaznamenal růst i téměř ve všech ostatních zemích Evropy i Ameriky, na některých relativně mladších trzích byl dokonce velmi výrazný. Mezi tyto státy patří například Hongkong, Spojené státy americké nebo Česká republika. Nově byly FT výrobky uvedeny na trh v Indii nebo Keni. [18]

Tabulka č. 2: Velikost vybraných trhů s FT výrobky

Stát	2012 (v €)	2013 (v €)	Změna (v %)
Austrálie/Nový Zéland	188 045 618	189 244 894	0,64%
Belgie	85 837 221	93 209 845	8,59%
Česká republika	2 744 524	6 439 976	134,65%
Dánsko	71 836 714	81 080 778	12,87%
Hongkong	422 803	825 175	95,17%
Indie	-	641 89	n/a
Irsko	174 954 927	197 296 405	12,77%
Japonsko	71 419 147	68 976 524	-3,42%
Jihoafrická republika	22 263 619	22 573 605	1,39%
Jižní Korea	1 989 631	3 814 805	91,73%
Keňa	-	51 064	n/a
Německo	533 062 796	653 956 927	22,68%
Nizozemsko	186 100 623	197 142 624	5,93%
Švýcarsko	311 590 237	353 206 210	13,36%
USA	53 116 711	309 131 263	481,98%
Velká Británie	1 904 891 092	2 044 926 208	7,35%
Svět celkem	4 786 772 862	5 500 317 789	14,91%

Zdroj: [18], zpracování vlastní

V roce 2013 byl proveden agenturou GlobeScan průzkum, z něhož vyplynulo, že téměř 60 % dotazovaných již vidělo ochrannou známku Fairtrade a mělo povědomí o aktivitách hnutí. Ještě příznivějších výsledků bylo dosaženo v otázce důvěry ve značku. Kladně odpovědělo 90 % respondentů. To odkazuje na velmi dobrou práci mezinárodních organizací v oblasti šíření povědomí mezi veřejností. [18]

Na druhou stranu ve společnosti převládá názor, že FT zboží je velice kvalitní a splňuje normy označení BIO. Přestože počet producentů BIO výrobků s ochrannou známkou Fairtrade v posledních letech vzrostl, podstatnou většinu nabídky stále tvoří klasicky, konvenčně pěstované plodiny. Kvalita FT výrobků je obecně průměrná, někdy i lehce podprůměrná. Je to dáno nedostatky ve výrobním procesu nebo například nedokonalým skladováním. S ohledem na obtížné podmínky znevýhodněných farmářů se nelze divit, že jejich produkty občas nesplňují přísná kvalitativní kritéria. Ekologické zemědělství představuje pro výrobce určitý stupeň nejistoty. Je pravda, že takové výrobky mají lepší uplatnění na trhu. Na druhou stranu absence používání umělých hnojiv nebo pesticidů snižuje možnost ochrany plodin, a tím pádem navyšuje riziko neúrody, což se většina

farmářů neodvažuje podstoupit. Objem maloobchodních prodejů jednotlivých kategorií FT výrobků v letech 2012 a 2013 a podíl BIO produkce zobrazuje následující tabulka. [18]

Tabulka č. 3: Maloobchodní obrat FT výrobků

Výrobek	Jednotka	2012	2013	Konvenční	BIO	Tempo růstu
Banány	metrická tuna	331 980	372 708	66%	34%	12,27%
Bavlna	metrická tuna	9 005	7 817	80%	20%	-13,19%
Cukr	metrická tuna	158 968	193 829	95%	5%	21,93%
Čaj	metrická tuna	11 649	11 375	78%	22%	-2,35%
Kakao	metrická tuna	42 714	54 485	84%	16%	27,56%
Káva	metrická tuna	77 429	83 709	54%	46%	8,11%
Květiny	1 000 květin	536 669	623 907	100%	0%	16,26%
Med	metrická tuna	1 319	1 898	66%	34%	43,90%
Quinoa	metrická tuna	590	658	8%	92%	11,53%
Rýže	metrická tuna	5 623	5 482	63%	37%	-2,51%
Sportovní míče	1 000 míčů	152	108	100%	0%	-28,95%
Víno	1 000 litrů	16 432	20 934	91%	9%	27,40%

Zdroj: [18], zpracování vlastní

V současnosti jsou fairtradové výrobky prodávány ve více než 125 zemích celého světa a v nabídce figuruje přes 30 000 různých produktů. V roce 2013 se v rámci programu Fairtrade Premium, financujícím sociální rozvoj komunit znevýhodněných oblastí, podařilo vybrat více než 86 milionů euro. Fair trade tak pomohlo tisícům rodin z celého světa bojovat s chudobou. [18]

3.8. Česká republika a fair trade

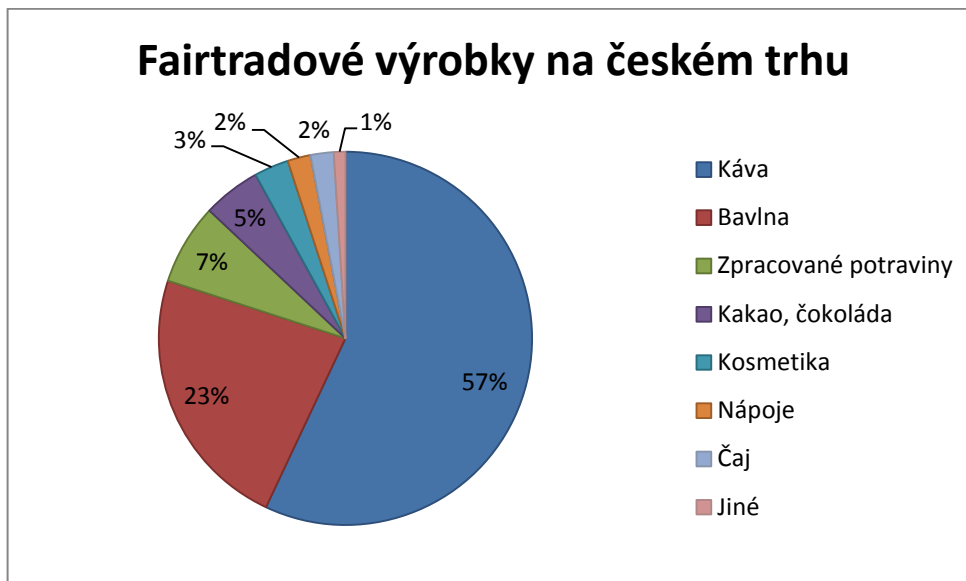
První aktivity spojené s činností hnutí fair trade se v České republice datují do roku 1994, kdy byl v Praze založen Obchůdek jednoho světa, malá, specializovaná prodejna FT výrobků. Přestože jeho obrat byl minimální, byl to první krok na cestě ke spravedlivému obchodu na našem území. Hnutí nabylo na významu v roce 2003, kdy se uskutečnil první mezinárodní seminář o fair trade pod vedením Ekumenické Akademie Praha. Vznik dalších organizací na sebe nenechal dlouho čekat a brzy vznikla celorepubliková síť lokálních sdružení. První Fairtrade® certifikované potraviny byly do ČR dovezeny EAP už v roce 2004. [19]

Fairtradové výrobky je možno v maloobchodní síti České republiky zakoupit již více než 10 let. Za tu dobu objem jejich prodejů raketově vzrostl. V roce 2004 se obrat maloobchodních prodejů FT výrobků pohyboval v řádech statisíců korun. Ten samý ukazatel činil v roce 2013 více než 174 milionů korun. Zájem o toto zboží byl ve sledovaném období enormní a nebyl zasažen ani v době finanční krize. [19]

Své zastoupení v ČR má i celosvětová organizace FLO. Fairtrade Česko a Slovensko koordinuje aktivity hnutí na našem území a od roku 2013 i na Slovensku. Stará se o uvádění nových FT výrobků na trh a jejich nabídku v maloobchodních řetězcích. Dále má na starosti osvětu a informovanost společnosti. Organizuje podporu hnutí na všech úrovních od malých obchůdků, kaváren, společností, nemocnic, univerzit po celá města. Nově mohou být knihovny, sdružení nebo nemocnice zapojeny do podpory FT prostřednictvím získání titulu Místní podporovatel fair trade. Ten je udělován na základě podepsání Deklarace podpory fair trade, ve které se společnost zaváže ke konkrétním způsobům podpory hnutí. K prvním držitelům se řadí Nemocnice TGM Hodonín a obecně prospěšná společnost ARPOK z Olomouce. O podobné tituly se mohou ucházet města nebo školy. Mezi lety 2013 – 2014 získaly toto ocenění Hodonín, Mladá Boleslav a Třebíč. Celkem se tímto titulem může v České republice pyšnit sedm měst. V praxi to znamená, že v nich lze nalézt dostatek prodejních míst FT výrobků, zastupitelé i občané obce hnutí aktivně podporují a je zřízena řídicí skupina, která koordinuje jeho aktivity zejména v mediální oblasti. Tituly obdržely i dvě fakulty vysokých škol, z nichž jedna je Fakulta tropického zemědělství České zemědělské univerzity, a jedna fairtradová škola. [19]

Ohledně komoditní struktury obchodů pod značkou Fairtrade je v České republice dlouhodobě dominantní káva, která tvoří více než polovinu celkových tržeb. Pro bližší představu to bylo 142 tun kávy v ceně 100 milionů korun. Podrobněji je situace znázorněna pomocí následujícího grafu: [19]

Graf č. 1: Fairtradové výrobky na českém trhu

Zdroj: [19], zpracování vlastní

Obrat českého trhu s FT výrobky vzrostl v roce 2013 oproti předchozímu roku o 80 %. Tento nárůst je zapříčiněn nejen rostoucí poptávkou po daném zboží, ale i tím, že fairtradový trh je u nás poměrně mladý a dochází k zavádění nových produktů a zapojení nových maloobchodních řetězců. Výsledkem jsou nepravidelné skokové nárůsty objemů prodeje, celkový trend má charakter mnohem pozvolněji rostoucí křivky. Česká republika nepředstavuje ve světovém měřítku veliké odbytiště FT výrobků. Poptávka po tomto zboží ale každoročně roste a i když nemůžeme konkurovat rozvinutým západoevropským zemím, fair trade má v ČR své místo. [19]

4. Vlastní zpracování

Na základě dat sesbíraných v teoretické části práce jsou sestaveny pracovní hypotézy, jejich potvrzením či vyvrácením bude demonstrován vliv fair trade na rozvojové země.

4.1. Pracovní hypotézy

1. Pro producenty je zapojení se do systému fair trade jednoduchou záležitostí. Stačí pouze podat žádost a současně splňovat podmínky dané standardy, což je kontrolováno pravidelnými audity.
2. Fair trade je transparentní systém, který sleduje data od výrobců, distributorů a prodejců a následně je zveřejňuje. Konečný spotřebitel je tak informován komu a jakou částkou nákupem pomáhá.
3. Rozvojová pomoc poskytovaná v rámci programu Fairtrade Premium je rovnoměrně rozdělována mezi znevýhodněné producenty. Nezáleží na tom, jakou plodinu pěstují nebo jaké výrobky vyrábějí.
4. Hlavní myšlenkou systému Fair trade je orientace na znevýhodněné producenty z rozvojových zemí, kterým pomáhá dosáhnout a udržovat si důstojnou životní úroveň. Systém tak podporuje rozvoj v zemích třetího světa.
5. Fair trade pomáhá snižovat počet lidí žijících v chudobě. Sociální a environmentální dopady hnutí jsou významné a pozitivní.
6. Prostředky poskytnuté na pomoc rozvojovým zemím od mezinárodních organizací jsou nerovnoměrně rozdělovány a často končí v rozpočtech netransparentních vládních projektů. Jejich efektivita v porovnání s fair trade je nízká.

4.1.1. Hypotéza 1

Představa zapojení se do hnutí fair trade je pro výrobce na první pohled lákavá. Záruka adekvátní odměny za provedenou práci a dlouhodobých obchodních vztahů se společnostmi z rozvinutých zemí se zdá ideální cestou k eliminaci chudoby a obecně lepšímu životu. Podle reportu WTO Zemědělství pro rozvoj z roku 2008 obývalo 70 % obyvatel žijících v chudobě venkovské oblasti rozvojových zemí a jediným zdrojem jejich obživy bylo zemědělství. Proč tedy FT sdružuje „pouze“ přibližně 1,5 milionu farmářů a pracovníků z této oblasti? S použitím údaje z teoretické části práce, kde je uvedeno, že pod hranici chudoby žije více než jedna miliarda lidí, je stanoveno číslo 700 milionů potenciálních členů hnutí. Počet producentů sdružených v rámci hnutí fair trade

z celkového počtu znevýhodněných zemědělců dosahuje v neoptimističtější scénáři zhruba jednu desetinu procenta. Jednou z příčin tohoto stavu jsou i bariéry v oblasti certifikace FT výrobků a úroveň byrokracie, která s členstvím v hnutí souvisí.

Fair trade veřejně prohlašuje, že pomáhá hlavně malým individuálním farmářům v boji s chudobou. Průměrně na jednoho producenta je obhospodařováno 1,5 hektaru půdy, kde jsou pěstovány jeho plodiny. Následující případ demonstruje fiktivní certifikační proces skutečného výrobce, kterého ve své knize Fair Trade popisuje David Ransom.

Pablo Flores je pěstitel kávy žijící v jihoamerickém Peru. Vlastní pozemky o rozloze 3 hektary, z nichž na dvou jsou pěstovány kávovníky. V průměru vyprodukuje 20 pytlů kávových zrn po 50 kilogramech na hektar, což je na místní poměry nadprůměrné číslo. Celkem je tedy schopen vypěstovat a prodat až 2 tuny ročně. Zrna se pro potřeby konzumace dále upravují a tím částečně ztrácí svou hmotnost. Největší vliv má pražení, kdy ztratí 15-20 % své hmotnosti. Z Pablovy sklizně je tedy ročně vyrobeno průměrně 1 600 kg pražené kávy. Pokud je vzata v úvahu průměrná cena pražené kávy na českém trhu, kde se na konci roku 2013 prodávala za 151,70 Kč za kilogram, měla by jeho produkce v České republice hodnotu 242 720 Kč, tedy v přepočtu více než 12 100 amerických dolarů podle tehdejšího měnového kurzu (k 31. 12. 2013) a to za předpokladu, že by byla všechna prodána v rámci maloobchodních řetězců. Pokud by byla jeho káva nabízena tuzemskými kavárnami, celkový dosažený zisk by mnohonásobně vzrostl. Uvažujeme-li, že na jeden šálek se v průměru spotřebuje 10 gramů kávy a je prodávána za 45 Kč, konečný zisk z malé peruánské farmy dosahuje 7,2 milionu korun. Jediný pytel kávy tak má cenu okolo 180 000 Kč, tedy lehce přes 9 000 amerických dolarů. Z této, z jejich pohledu, astronomické částky ovšem producenti uvidí jenom nepatrnou část a to jsou ceny na zahraničních trzích zpravidla i několikanásobně vyšší. [7, 23, 24]

Pokud není výrobce součástí hnutí fair trade, nemůže se spolehnout na stálou výkupní cenu své produkce. Je tak závislý na světové ceně dané komodity, která je určována na komoditních burzách. V případě pěstitelů kávy z Jižní Ameriky je to zejména newyorská burza. Vliv na světovou cenu kávy má celá řada faktorů, z nichž jen málo může být výrobcí přímo ovlivněno. Hlavním určujícím faktorem je dostupnost zboží na trhu. Nasycenost trhu představuje hlavní příčinu nelichotivé situace znevýhodněných výrobců. Pokud produkce roste, trh se stává nasyceným a cena komodity klesá. Paradoxně tak jsou

často výrobci inkasovány nižší tržby za větší množství produkce. Přestože je zcela v jejich kompetenci, co a v jakém rozsahu se rozhodnou pěstovat, v mnoha chudých oblastech jsou jejich možnosti omezené nebo alternativa vůbec neexistuje. Dále je třeba vzít v úvahu vliv počasí, neovlivnitelného, nevyzpytatelného faktoru, který může pomáhat, ale i škodit. Na konci 80. let zlikvidoval mráz část úrody kávy v Brazílii a díky jejímu nedostatku na trhu se její cena vyšplhala velice vysoko. Farmáři v Peru byli schopni prodat jeden pytel za 200 dolarů, což je desetkrát více, než když je trh s kávou nasycen. V neposlední řadě mohou cenou na světovém trhu pořádně zahýbat spekulace. Komoditní trhy jsou zkrátka cenově velice nestabilní a je problém, že většina pracovníků a producentů dodávající toto zboží žije na hranici s chudobou. [7]

Na konci roku 2013 se světová cena kávy propadla na necelých 110 dolarů za padesátikilový pytel. Za takovou částku byla nabízena na newyorské komoditní burze. Mezi výrobcem a burzou ovšem tradičně existuje několik mezičlánků distribučního řetězce a každý si chce ukrojit svou část zisku. Je tak vytvářen tlak na snižování výkupních cen, na což nejvíce doplácí samotní výrobci. Ti tak, po odečtení nákladů na dopravu a zpracování, obdrží přibližně polovinu světové ceny, tedy 55 dolarů za pytel. Celkový výnos Pabloy farmy by činil zhruba \$ 2 200, z čehož ještě musí zaplatit námezdní síle a uživit svou rodinu po celý následující rok. V konečném důsledku se po odečtení nákladů na živobytí rovnaly jeho úspory nule. Je pravda, že rok 2013 nebyl pro pěstitele kávy příznivý a museli sáhnout po našetřených prostředcích z minulých let, aby ho přečkali. Naopak dva předchozí roky se ceny pohybovaly i kolem 300 dolarů za pytel, což představovalo maximum za posledních 20 let. Jejich příjmy, po odečtení podílu prostředníků, dosahovaly přibližně \$ 6 000. [25]

Pablo by se rád stal součástí hnutí fair trade, aby získal záruku stálých příjmů. Zvažuje podání žádosti o certifikaci svých výrobků a počítá, kolik by ho to stálo a jestli by se mu to v konečném důsledku vyplatilo. Nejdříve je nucen navštívit webové stránky organizace FLOCERT, kde jsou k dispozici kritéria vyžadovaná k udělení práva na používání ochranné známky. Už samotný přístup k internetu může leckdy představovat první bariéru. Cílovou skupinou hnutí jsou zejména chudí rolníci, kteří většinou nemají počítač, elektřinu, někdy ani bezprostřední přístup k pitné vodě. Je třeba zvážit, jestli je v silách farmáře splnit všechny vyžadované podmínky. Jelikož je Pablo malovýrobcem, který si na

práci najímá i externí pracovníky, směřuje pozornost těmto podmínkám. Zjišťuje, že jenom tyto dvě kategorie pravidel jsou sepsány na 423 stránkách různých tabulek a textů, které si jen stěží dokáže zapamatovat nebo jim všem porozumět. Složitost a nesrozumitelnost certifikačních kritérií tvoří druhou bariéru vstupu do hnutí fair trade.

Jednou z podmínek certifikace je také nutnost tvorby výrobního družstva. Jednotliví farmáři nebo samostatné společnosti jsou z procesu vyloučeni. Pro malovýrobce by byl certifikační proces stejně finančně neúnosný, což je rozebráno dále. Pablo je tak nucen vyjednávat s dalšími pěstiteli v okolí a dohodnout se s nimi na podmínkách spolupráce, což rozhodně není jednoduchý proces. Tvorba výrobního družstva představuje třetí bariéru vstupu.

Pokud se přesto výrobce rozhodne v procesu pokračovat a ucházet se o certifikaci, přichází na řadu komunikace s FLOCERT. Po vyplnění přihlášky online jsou do třiceti dnů kontaktováni, jestli vyhověli základním požadavkům a pokud ano, dohodne se termín auditu. V této fázi procesu už žadatelé hradí výlohy auditorů a poplatky organizaci. Výpočet takových nákladů je zobrazen v následující tabulce:

Tabulka č. 4: Náklady na certifikaci Fairtrade® malovýrobce během prvních tří let

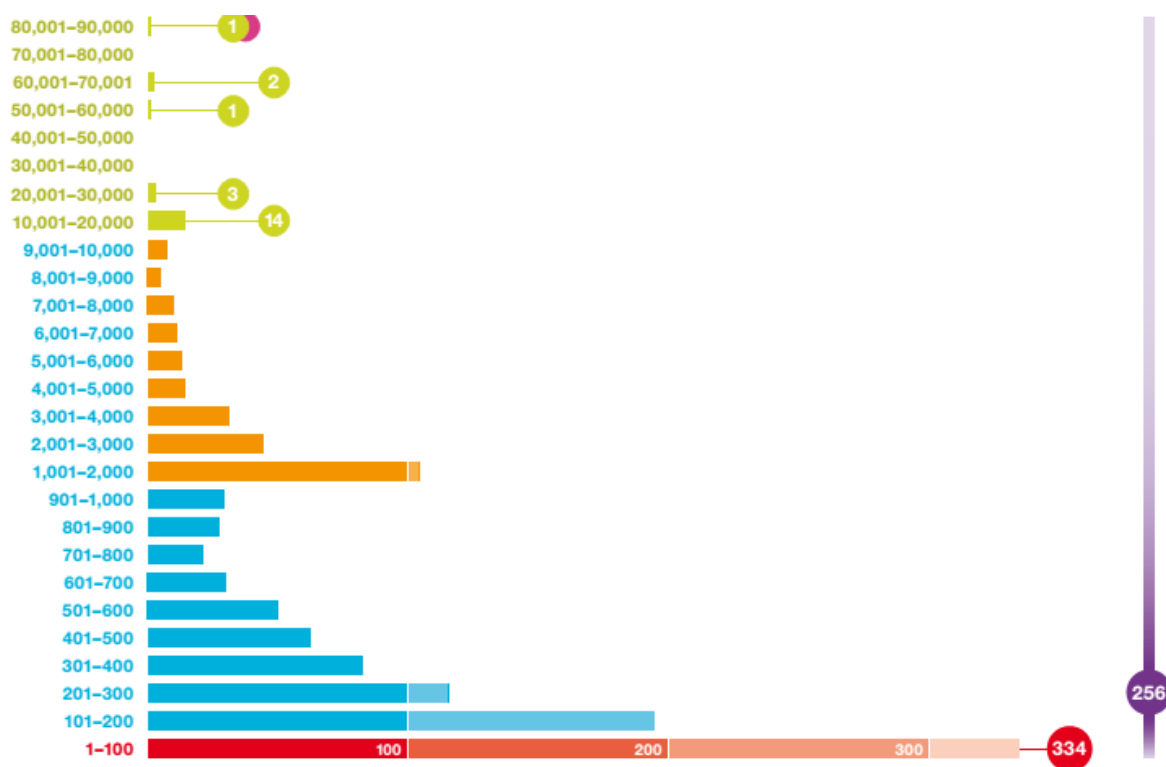
Typ organizace	Rok	Indikátor	Celkové náklady
Výrobní organizace 1. stupně	1	méně než 50 členů	€ 1 466
	1	méně než 10 pracovníků	€ 215
	2	roční splátka	€ 1 199
	3	roční splátka	€ 1 199
Celkové náklady			€ 4 079

Zdroj: [16], zpracování vlastní

Už za první rok je žadatel povinen zaplatit za certifikaci € 1 681, což v tehdejší kurzu bylo \$ 2 317. V tomto období ještě nemají jeho výrobky ochrannou známku a není mu garantována minimální výkupní cena. Prvotní náklady tedy musí hradit ze svých úspor nebo úvěru. Nicméně v případě Pablovy farmy je to více, než jeho roční tržby. Získat právo na používání ochranné známky pro samostatné malovýrobce je vyloučeno nejenom stanovami FLOCERT, ale i výší nákladů na certifikaci. Skutečně jedinou možností představuje jejich vzájemná spolupráce a tvorba výrobních družstev. To s sebou ovšem

přináší i zvýšení úrovně byrokracie a, v závislosti na počtu členů, certifikačních poplatků, které ovšem není dramatické. Pokud je jich více než 50, musí zaplatit pouze o \$ 625 více. Náklady jsou tak rozprostřeny mezi jednotlivé členy družstva. Fair trade tedy nutí drobné výrobce se sdružovat, což je patrné i z pohledu na přehled jeho členů. Celkem přes 1,5 milionu farmářů je sdruženo do 1 210 družstev. Průměrně tak družstvo sdružuje více než tisíc členů. Tento ukazatel je však zkreslen extrémními hodnotami. Nejmenší jednotka čítá pouhé tři členy, zatímco v Africe spolupracuje v jednom celku více než 80 000 farmářů a pracovníků. Daleko přesnější vyjádření představuje medián, tedy nejčastější ze sledovaných hodnot, jež činí 256 společníků. Situace je znázorněna na následujícím grafu.

Obrázek č. 9: Velikost výrobních družstev fair trade

Zdroj: [37]

Sdružování pěstitelů má své pozitivní i negativní důsledky. Mezi pozitiva patří možnost kolektivního vyjednávání s fairtradovými organizacemi a dalšími účastníky distribučního řetězce. Větší družstva se také daleko snadněji mohou stát členy hnutí a profitovat z nově nabytých výhod. Na druhou stranu už samotné založení takového uskupení může představovat velkou výzvu. Demokratické řízení družstva vznikajícího ve většině případů

v nedemokratické společnosti je pěknou myšlenkou, jejíž realizace je velice obtížná. Dochází tak k případům, kdy příjmy z prodeje FT výrobků jsou nerovnoměrně rozdělovány mezi jednotlivé členy nebo zadržovány vedením družstva, což de facto znamená, že se farmáři okrádají navzájem.

V průběhu tří let je žadatel povinen uhradit za certifikaci € 4 079, neboli \$ 5 623. V této kalkulaci je předpokládáno, že vše proběhlo v pořádku a nebylo nutné opakovaných návštěv auditora. V praxi je zcela běžné, že jsou během kontroly objeveny nedostatky a ty je pak třeba odstranit. Za každý den přítomnosti auditora navíc musí družstvo zaplatit € 358, tedy \$ 493. Skutečné náklady na certifikaci se v případě malé výrobní organizace mohou vyšplhat na 6 – 7 tisíc amerických dolarů v průběhu prvních tří let.

Se začleněním družstva do hnutí fair trade souvisí i povinnost poskytování mezinárodním FT organizacím celou řadu informací v podobě pravidelných reportů. Nadměrná byrokracie, typická pro vyspělý svět, se vymyká národním zvyklostem rozvojových zemí. Navíc znamená, že je družstvo pod neustálým dohledem. Má sice zdánlivou svobodu v nakládání se získanými prostředky, je ale zavázáno je investovat pouze do vybraných oblastí nebo projektů jako je stavba studní, škol, dostupnost lékařské péče, zvyšování výnosnosti a kvality produkce a podobně. Investice do mechanizace výroby, přinášející mnohem výraznější pokrok v produktivitě práce, je ale pro většinu producentů nemyslitelná. Byrokracie a následný neustálý dohled jsou další bariéry vstupu družstev do hnutí fair trade.

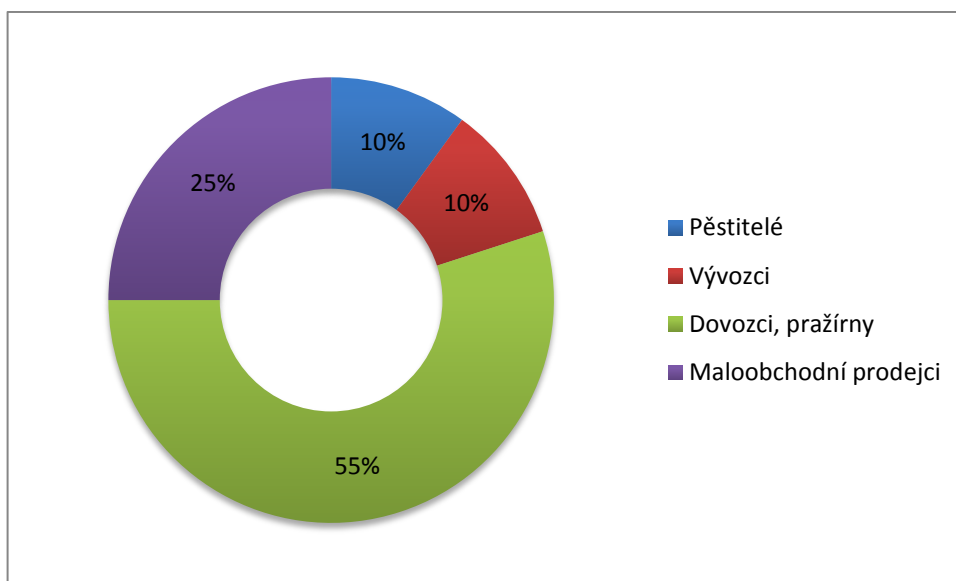
Všechny tyto překážky výrobce odrazují nebo jim přímo znemožňují účast na hnutí fair trade, což vysvětluje, proč jich je v globálním měřítku zanedbatelné množství. Přesto se farmářům může členství vyplatit a v řadě případů pro ně má smysl se o něj ucházet. Zejména v době poklesu světových cen komodit si fairtradoví výrobci mohou být jisti, že za svou produkci dostanou zaplacenou minimální cenu, přestože může výrazně přesahovat tu světovou. Naopak v době nenasycenosti trhu, mohou některá menší družstva na členství v hnutí i prodělat. Pokud by z důvodu nepřízně počasí byla výrazně ovlivněna produkce kávy v Jižní Americe, tamější FT pěstitelé by vyprodukovali podstatně méně. Svou úrodu by sice prodávali za vyšší cenu, nicméně certifikační poplatky, které jsou placeny ve stejné výši, by mohly přesáhnout samotné benefity programu. Výhodu by naopak měli producenti kávy v ostatních částech světa, kteří nebyli postiženi neduhou počasí.

4.1.2. Hypotéza 2

V dnešní době je důvěryhodnost hnutí, vlád, organizací i společností měřena zejména průhledností jejich působení. Bez možnosti veřejnosti přístupu k informacím o hospodaření těchto uskupení, jejich kredibilita rapidně klesá. Fair Trade zveřejňuje výroční zprávy jednotlivých organizací, kompletní znění standardů, stanovení minimálních cen a spoustu dalších informací v pravidelném reportu „Monitoring the scope and benefits of Fairtrade,“ sledujícím dopady hnutí na své členy. Přesto však nevěnuje pozornost některým důležitým údajům, které jsou podstatné pro určení vlivu na jednotlivé státy, případně samotné farmáře.

Kupříkladu možnost zjistit, kolik peněz z programu Fairtrade Premium putuje do jednotlivých států z výše zmíněného reportu nelze. Je nabízen pouze přehled několika největších příjemců celosvětově a ve vybraných oblastech, případně souhrnné údaje. Další neznámou veličinou je částka, kterou získá znevýhodněný farmář za své výrobky. Certifikaci mohou získat pouze výrobní družstva, jimiž jsou inkasovány i veškeré tržby. Na jejich uvážení potom je jejich distribuce mezi jednotlivé farmáře. Čím větší družstva, tím složitější a komplikovanější se rozdělovací proces stává. Jistotu adekvátní odměny za svou práci má tedy spíše společnost farmářů a ne jednotlivci. Následující graf zobrazuje, kým jsou nejčastěji inkasovány zisky z prodeje kávy.

Graf č. 2: Distribuce zisku z prodeje kávy

Zdroj: [7], zpracování vlastní

Graf ukazuje, že pouze 20 % ze spotřebitelské ceny se vrací do rozvojových zemí producentům a vývozcům. Polovina z toho končí v rozpočtu spotřebních družstev, kterými jsou tyto příjmy dále rozdělovány. Určitá část je ovšem družstvy zadržována za účelem budoucích investic. Vysledovat tak, na kolik si přijdou jednotliví farmáři je prakticky nemožné. Záleží to totiž na hospodaření družstva, ale i na osobních vztazích a celé řadě dalších faktorů. Na grafu je znázorněna situace fairtradového výrobce. V případě nečlenských producentů jsou v distribučním řetězci přítomny další mezičlánky, jež zapříčiňují pokles podílu ze zisku.

FT výrobky bývají na obalu označeny ochrannou známkou Fairtrade nebo příslušné lokální fairtradové organizace a rovněž je většinou uvedena země, kde bylo zboží vyrobeno. Nelze zde však nalézt údaj, kterým by byl spotřebitel informován, kolik a komu nákupem přispívá. To je většinou hlavním motivem spotřebitelovy poptávky. Pokud by na obalu vyznačen byl, dával by zákazníkovi solidaritě konkrétní podobu.

Asi největším prohřeškem proti transparentnosti hnutí je nedostatečná kontrola obchodníků prodávajících FT výrobky. Maloobchodníci jsou sice povinni získat licenci k prodeji, konečná cena zboží je však zcela v jejich režii. Nákupní ceny nejsou obchodníky zveřejňovány, zákazník tudíž neví, jaká přírážka byla na dané zboží uvalena. Jak je možno vyčíst z předcházejícího grafu, u kávy to v průměru bývá 25 %. Nicméně vyskytly se případy, kdy bylo zboží záměrně předraženo. Britský maloobchodní řetězec Sainsbury byl přistižen, když prodával fairtradové banány za více než čtyřnásobek ceny konvenčně vyrobených banánů. Na každém kilogramu tak získal 16 krát více, než obdržel jejich výrobce. Podobný případ byl odhalen i v prodejnách Tesco, kde byla nabízena předražená káva. Prodejci se tak snaží využít rostoucí poptávky po fairtradových výrobcích, u kterých spotřebitelé mají minimální možnost porovnání ceny s konkurencí. Ti jsou ochotni si připlatit s vědomím, že jejich peníze putují na dobré účely, většinou však jdou do kapes obchodníkům. [41]

Fair trade působí na první pohled velice transparentním dojmem. Společnost je informována prostřednictvím rozsáhlých publikací a pravidelných aktualizací internetových stránek o aktivitách hnutí. Zveřejňovány však nejsou některé důležité ukazatele, jako distribuce Fairtrade Premium mezi jednotlivé země nebo nákupní

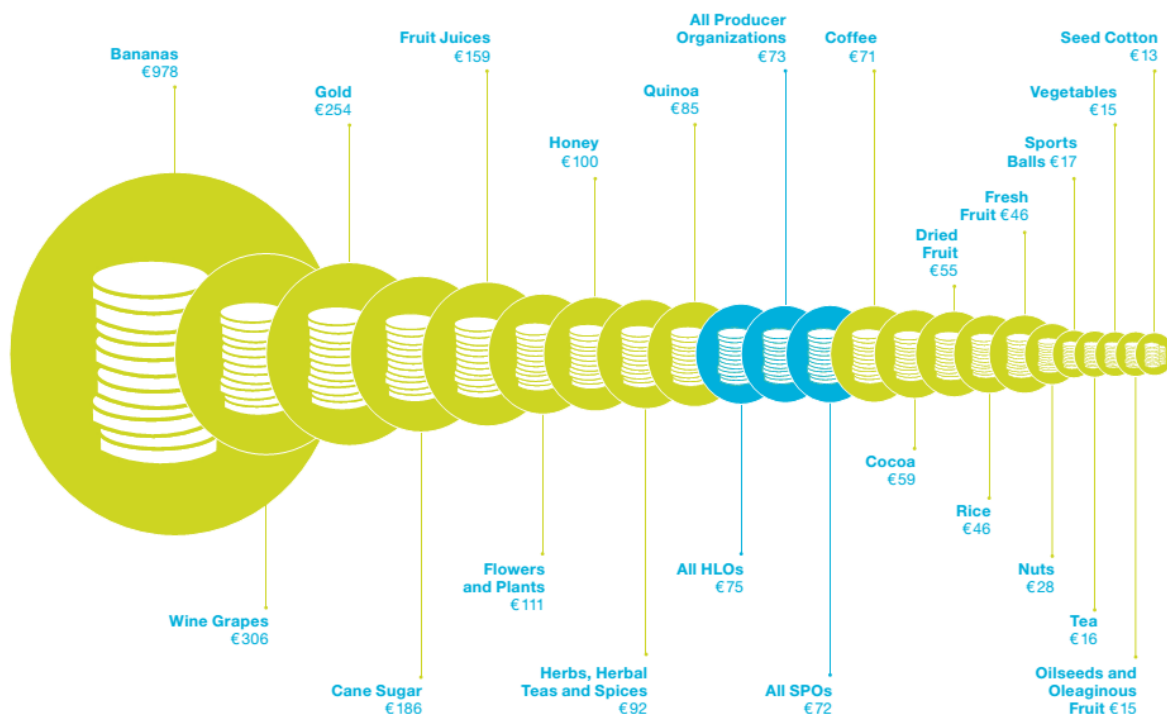
a prodejní ceny výrobců a obchodníků. Následkem toho dochází ke zneužívání značky, a tím ztrácí hnutí na důvěryhodnosti.

4.1.3. Hypotéza 3

V rámci programu Fairtrade Premium bylo v roce 2013 vyplaceno znevýhodněným farmářům a pracovníkům celkem 95,2 milionu eur (\$ 131,2 mil.). Jak už ze samotného názvu hnutí vyplývá, měly by být rozděleny férově, tedy rovnoměrně, mezi jednotlivé producenty. Ve skutečnosti se více vyplatí pěstovat určité druhy plodin než jiné, jelikož jejich sazby FT Premium jsou vyšší. V případě minimální ceny fair trade jsou rozdíly mezi jednotlivými státy pochopitelné, jelikož jejich cenové hladiny a celkové životní náklady jsou rozdílné. Nejednotností Fairtrade Premium je zapříčiněna nerovnoměrná distribuce těchto prostředků mezi zeměmi i výrobci. Jen těžko pak může být označováno jako „fair.“

Za účelem porovnatelnosti jsou jednotlivé sazby FT Premium přepočítávány na objem dotace na jednoho farmáře nebo pracovníka. Výsledné hodnoty pro nejdůležitější skupiny plodin jsou zobrazeny na následujícím grafu.

Obrázek č. 10: Fairtrade Premium na jednoho farmáře nebo pracovníka dle výrobku

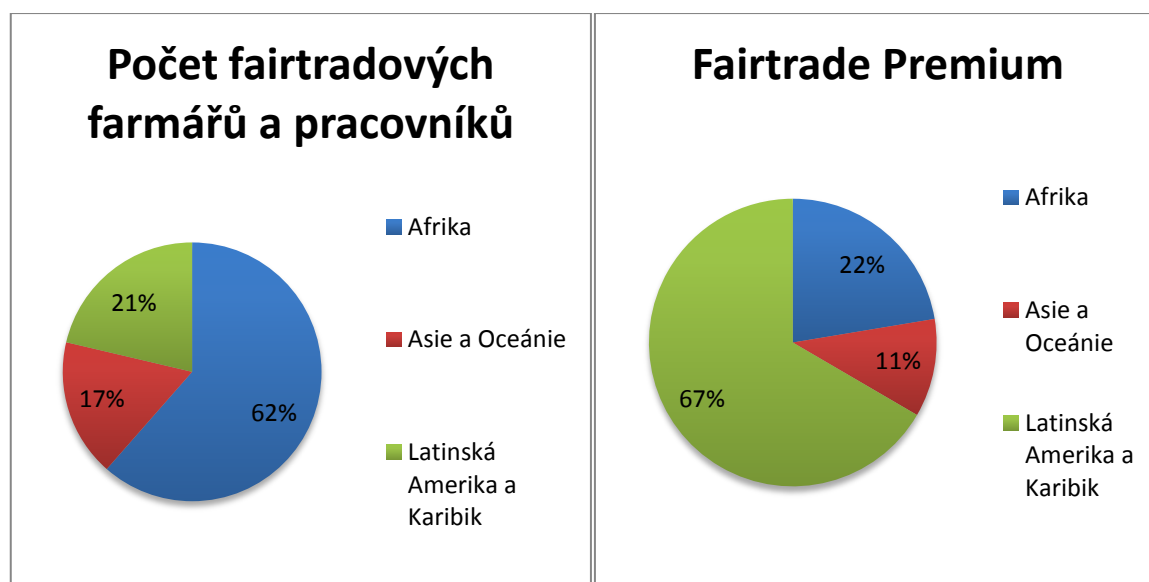

Zdroj: [37]

Nejvýnosnějším fairtradovým produktem jsou s velkým náskokem banány. Na jednoho farmáře připadá € 978 ročně, což je v rozvojovém světě velice slušná částka. Následují vinné hrozny, zlato, třtinový cukr a další. Až pod průměrnou hodnotou se nachází káva a kakao, dvě nejčastěji pěstované plodiny. Mezi nejméně výnosné produkty jsou řazeny čaj, zelenina a bavlna.

Závislost výše dotace z programu Fairtrade Premium na pěstované plodině způsobuje obrovské rozdíly v jejich výsledné distribuci po celém světě. Situace je znázorněna následujícími grafy.

Graf č. 3, Graf č. 4: Porovnání počtu fairtradových farmářů a pracovníků s distribucí prostředků Fairtrade Premium

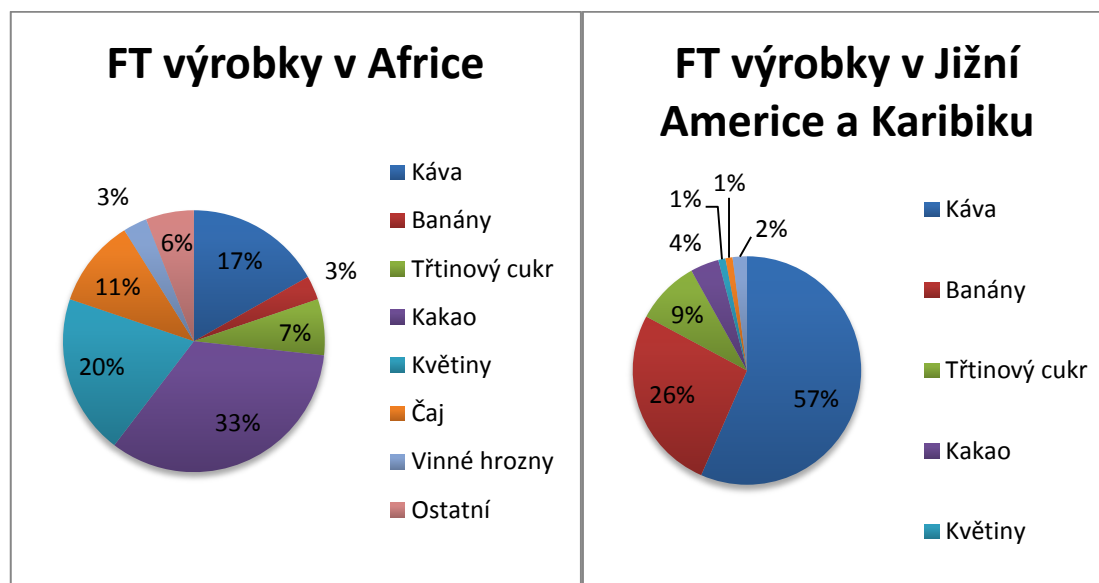

Zdroj: [37], zpracování vlastní

Na první pohled je znatelná disproporce mezi sledovanými veličinami. V Latinské Americe bylo v roce 2013 rozděleno mezi 323 tisíc farmářů přes 63 milionů eur, zatímco v Africe pouze 21,3 milionu eur mezi více než 923 tisíc producentů. To znamená, že na jednoho afrického farmáře připadá ročně necelých € 23 ročně, americký výrobce si přijde na € 196. To je téměř osmkrát více.

Rozdíly v distribuci Fairtrade Premium jsou způsobeny druhem plodin, které producenti pěstují a jejich produktivitou. Pěstitelé však v řadě případů nemohou jednoduše přejít k jiné plodině zkrátka proto, že pro její pěstování nejsou v dané oblasti vhodné podmínky. Svou roli hrají také tradice. Farmáři jsou tak v rozhodování výrazně omezeni. Skladbu FT výrobků ve dvou oblastech s nejmarkantnějšími rozdíly, Afrikou a Latinskou Amerikou, představuje následující dvojice grafů.

Graf č. 5, Graf č. 6: Skladba fairtradových výrobků v Africe a Latinské Americe

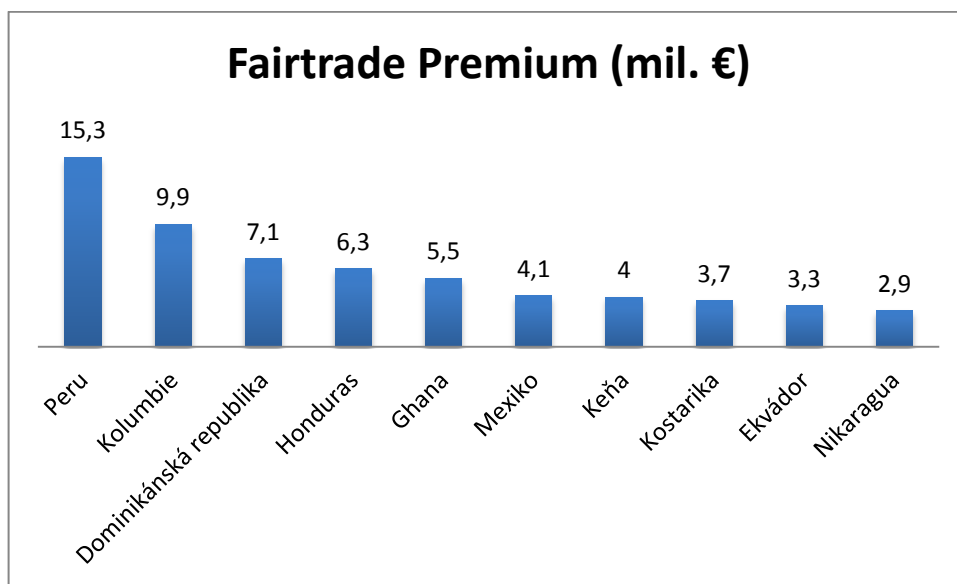

Zdroj: [37], zpracování vlastní

Největší rozdíl v distribuci Fairtrade Premium tvoří banány, které jsou nejvýnosnější a také téměř všechny pěstovány na území Latinské Ameriky a Karibiku. Zde je do hnutí zapojeno celkem 109 výrobních družstev, kdežto v Africe pouhá 4. Káva a cukrová třtina patří rovněž mezi výnosnější plodiny, které spolu s banány tvoří 95 % americké fairtradové produkce. Místní družstva jsou také daleko produktivnější. Přestože zde v roce 2013 pěstovala kávu necelá polovina farmářů oproti Africe, bylo vyprodukováno 75 % celkové produkce právě v Latinské Americe a Karibiku.

Rozdíly v distribuci Fairtrade Premium v závislosti na plodině se promítají i do seznamu jeho největších příjemců.

Graf č. 7: Největší příjemci Fairtrade Premium v roce 2013

Zdroj: [37], zpracování vlastní

Mezi deseti nejvyššími příjemci dotací figuruje hned osm zemí z Latinské Ameriky a Karibiku. Hlavními plodinami všech těchto států jsou káva a banány. Největším producentem fairtradových banánů je Dominikánská republika, která předčí i mnohem větší země jako Kolumbii nebo Peru. Proto i do tak malé ekonomiky bylo v roce 2013 zasláno 7,1 milionu euro na podporu rozvoje společnosti. Podobně profitují i Honduras, Kostarika nebo Nikaragua. Mnoho Afrických zemí má velký potenciál v podobě dostatku pracovního kapitálu a zemědělské půdy, přesto však mezi největšími příjemci figurují pouze dvě tamější země. I zde jsou obrovské rozdíly v distribuci dotací. Keňa, kde se nachází téměř třetina fairtradových farmářů a pracovníků celého Afrického kontinentu, inkasovala pouze 19 % Fairtrade Premium. Naopak do Ghany putovalo 26 % rozvojové pomoci, která byla rozdělena mezi 11 % z afrických producentů.

Rozdělování FT Premium je velice nerovnoměrné a zdaleka neodpovídá rozložení fairtradových výrobců ve světě. Většina z těchto prostředků končí v zemích, které jsou ekonomicky mnohem silnější, než nejchudší africké státy. Zdejší farmářská majorita je naopak opomíjena. Označovat tento program jako férový je tedy diskutabilní.

4.1.4. Hypotéza 4

Veškeré informační materiály prezentují jako hlavní cíl hnutí fair trade poskytnutí příležitosti drobným farmářům změnit svůj život k lepšímu a poukazují na jeho další pozitivní důsledky. Takový pohled na danou problematiku je však příliš úzký. FT přímo či nepřímo ovlivňuje téměř celý rozvojový svět a zdaleka ne vždy jenom v pozitivním smyslu.

Když se na konci 40. let objevily první snahy o férový obchod se znevýhodněnými producenty z rozvojových zemí, nebylo pochyb o dobrých úmyslech jeho protagonistů. Postupem času začali být kritizováni nejen ze strany zastánců myšlenky volného obchodu, ale v poslední době i části informované veřejnosti. Vše, co bylo myšleno v dobrém, může být nakonec zneužito, a to, zdá se, potkalo i hnutí fair trade. Pomáhá sice zlomku vyvolených producentů, v současnosti ale daleko více profitují členští dovozci a prodejci. Na konci spotřebního řetězce stojí zákazník, který kupuje fairtradový výrobek s pocitem, že pomáhá výrobcům z rozvojových zemí vést lepší život, což mu přináší určitou míru satisfakce. A to i přes to, že neví, kolik a kam přispívá. Ve skutečnosti se k výrobci dostane pouze malá část konečné ceny zboží, zbytek putuje do kapes dovozci a obchodníkům, na což bylo poukázáno v předcházející kapitole. Fair trade tak má v současnosti mnohem větší význam pro články figurující na konci spotřebního řetězce, než pro samotné výrobce. Jeho hlavní cíl, materiální pomoc znevýhodněným výrobcům, ztrácí na významu na úkor obohacení importérů a maloobchodníků a psychologické uspokojení konečných spotřebitelů.

FT zboží je zpravidla dražší než běžné zboží podobné kvality. Například cena klasické 100 gramové tabulky čokolády se pohybuje kolem 30 Kč. Stejně množství fairtradové čokolády je na českém trhu nabízeno v průměru od 70 do 100 Kč. Většina zákazníků je přesvědčena, že částkou, kterou přeplácí tržní cenu klasických výrobků, jsou podporováni producenti z rozvojových zemí, což bylo vyvráceno již v předchozí kapitole. Proč je ale FT zboží mnohdy až trojnásobně dražší, když jedním ze základních přínosů hnutí je zkrácení distribučního řetězce za účelem zpřístupnění zahraničních trhů malovýrobcům? Nemělo by to být zárukou nižší konečné tržní ceny?

Ve skutečnosti je možno vyrobit a prodávat FT výrobky za ceny mnohem nižší. Důvod jejich nákladnosti je čistě psychologický. Je založen na předpokladu, že spotřebitelé jsou

solidární a jsou ochotni si připlatit, pokud se jedná o „dobrou věc.“ Absence prostředníků představuje možnost rozdělení větší části zisku mezi výrobce, dovozce, zpracovatele a obchodníky. Přitom producent získá v lepším případě zhruba 10 % z tržní ceny, zbytek si rozdělí ostatní články distribučního řetězce. Členství v hnutí fair trade tak nejenže propůjčuje určitou, občas falešnou, věrohodnost a morální hodnotu dovozcům a obchodníkům, je pro ně také velice výnosné. Toho si samozřejmě byly vědomy i nadnárodní společnosti podnikající v oblasti potravinářství jako Nestlé, Kraft Foods nebo Starbucks. Zpočátku pro ně trh s FT výrobky díky své velikosti nebyl zajímavý, postupem času se však s jeho rostoucím objemem začal profilovat jako výhodná investice. Přestože fair trade proti praktikám těchto společností vždy bojovalo, nakonec podlehl. S jejich příchodem bylo pravděpodobné, že důvěra v hnutí klesne, nicméně se tak nestalo. Od tohoto okamžiku je však zřejmé, že FT není hlavně o pomoci potřebným, ale tvorbě zisku, jako klasický konvenční způsob obchodování.

Hnutí fair trade vzniklo s vznešeným cílem podpory producentů z rozvojových zemí. Postupem času však bylo stále více ovlivňováno kapitalistickou myšlenkou volného obchodu, vůči které stálo v opozici. V současnosti z aktivit hnutí profitují spíše dovozci a obchodníci, včetně nadnárodních společností, a také koneční spotřebitelé, kteří tímto způsobem uspokojují své sociální potřeby.

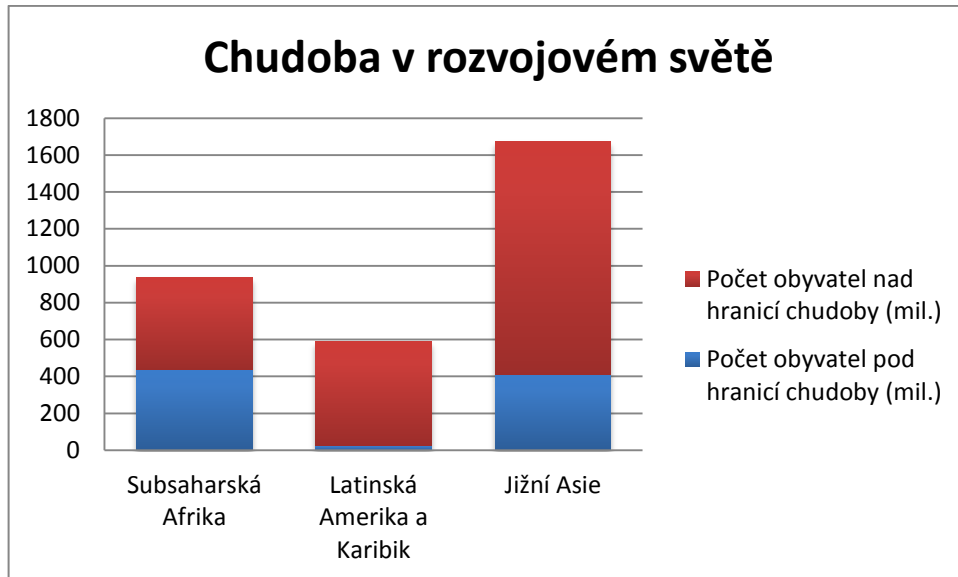
4.1.5. Hypotéza 5

Fair trade má zejména na své členy řadu pozitivních efektů. FLO ve svém pravidelném reportu uvádí, že v roce 2013 bylo v rámci programu Fairtrade Premium zasláno farmářům z rozvojových zemí 95,2 milionu eur, tedy více než 131 milionů amerických dolarů. Tato částka se na první pohled jeví jako významná. Se zohledněním, že hnutí sdružuje 1,5 milionu farmářů, provedením jednoduchého výpočtu lze zjistit, že každý takový farmář získal na rozvoj své komunity ročně průměrně o \$ 86 více, tedy denně o pouhých 24 centů. Tyto prostředky mají lokální pozitivní účinky, nejsou však odpovědí na otázku udržitelné rozvojové pomoci.

Každý dolar navíc je pro obyvatele nejchudších zemí velice důležitý. Proto i v celosvětovém měřítku zdánlivě nízká částka, kterou fair trade přispívá, může mít pro určité státy značný význam. Při bližším pohledu na rozmístění fairtradových družstev však

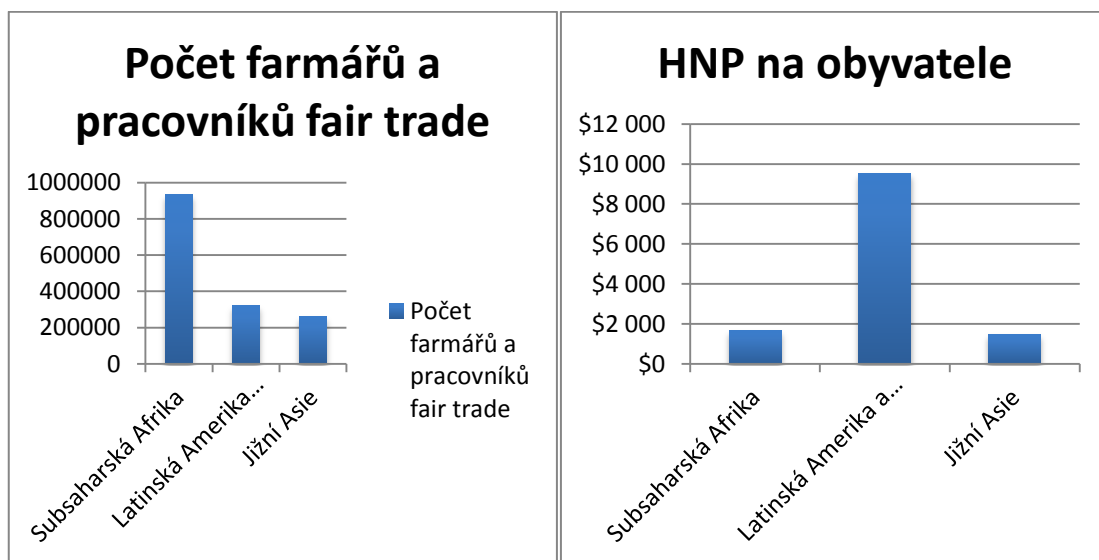
vychází najevo, že tyto peníze putují nejčastěji do „středně“ chudých zemí a nepomáhají tak tam, kde jsou nejvíce potřeba. Situace je znázorněna pomocí následujících grafů:

Graf č. 8: Počet lidí žijících v chudobě v rozvojových zemích

Zdroj: [26], zpracování vlastní

Graf č. 9, Graf č. 10: Počet pracovníků FT, Hrubý národní produkt na obyvatele

Zdroj: [18], [26], zpracování vlastní

Z grafů je jasně patrná nesrovnalost mezi počtem obyvatel žijících v chudobě, výší hrubého národního produktu na obyvatele a množstvím farmářů a pracovníků začleněných

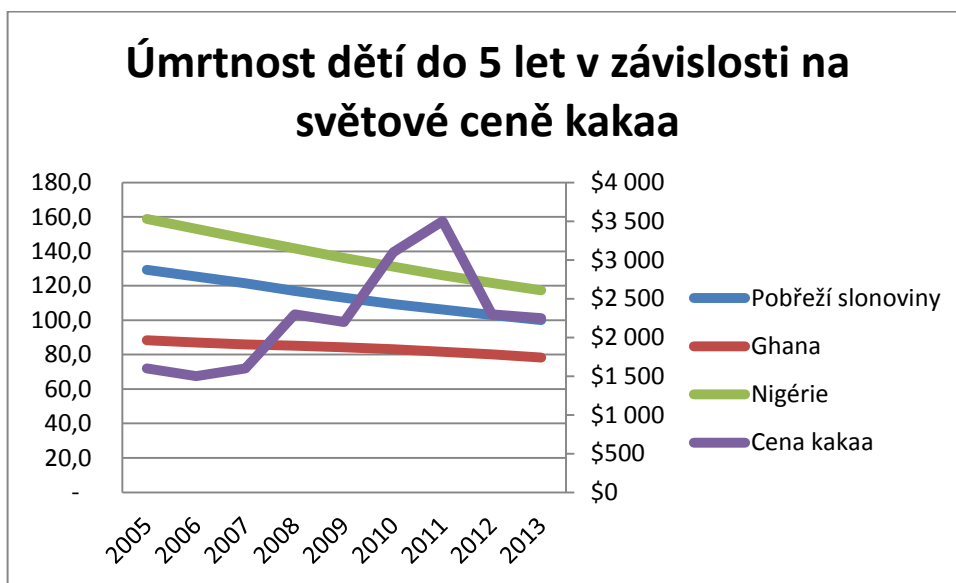
do hnutí fair trade v jednotlivých oblastech. Nejvíce je rozdíl patrný v případě zemí Latinské Ameriky a Karibiku, kde podle údajů z roku 2011 žilo pod hranicí chudoby (\$ 1,25 na den) přibližně 27 milionů lidí (pouze 3 % lidí ze sledovaných oblastí), nicméně zde působí celkem přes 323 tisíc fairtradových farmářů a pracovníků, což je více než pětina. Rovněž výše HNP na osobu je ze sledovaných oblastí výrazně vyšší a činí \$ 9 536 ročně. Peníze z programu Fairtrade Premium tak nejčastěji končí v zemích jako Mexiko, Kolumbie nebo Peru, které jsou v porovnání s většinou afrických států bohaté. V Subsaharské Africe, kde téměř polovina z 936 milionů obyvatel žije pod hranicí chudoby, působí přes 923 tisíc fairtradových producentů. Jejich počet v posledních letech rostl nejrychleji, nicméně v porovnání s množstvím strádajících obyvatel je stále zanedbatelný. Poměr členů FT a obyvatel žijících v chudobě činí v Africe pouhé dvě tisícinové procenta. Nejvíce farmářů sídlí v Keni, následované Tanzanií a Etiopií. Větší podíly Fairtrade Premium jsou ovšem inkasovány Ghanou nebo Jihoafrickou republikou, silnějšími ekonomikami v oblasti. Jižní Asie disponuje dlouhodobě obrovskou silou lidského kapitálu. Zajímavé je, že přestože je zde HNP na obyvatele nižší než v případě Subsaharské Afriky, počet lidí žijících v chudobě je v procentuálním vyjádření poloviční. Na tomto území působí 260 tisíc členů hnutí, pozitivní dopady členství jsou pouze lokální. V konečném důsledku končí většina z finančních benefitů hnutí fair trade ve středně chudých zemích Latinské Ameriky a Afriky. Nejchudší státy světa jsou zastoupeny velmi skromně. V Zimbabwe lze najít tři FT farmářská družstva, v Libérii nebo Demokratické republice Kongo pouze po jediném výrobci. Pokud jde o systematické snižování chudoby v rozvojových zemích, vliv celého hnutí je minimální. Marginální dopad má i na hospodaření jednotlivých států na národní úrovni.

Fair trade má na své členy většinou pozitivní vliv. Zarážející jsou dopady na ostatní farmáře, kteří se do hnutí nezapojili. Ti jsou paradoxně často vystaveni ještě obtížnějším situacím, než když FT neexistovalo. Jejich vlastní ochranné známky stejně jako jejich zboží ztrácí na hodnotě, což je považováno za konkurenční nevýhodu. Výsledkem je nižší konkurenceschopnost, a tím pádem i nižší možnost realizace zboží na trhu. Jejich výrobky jsou tak často prodávány pod cenou, aby farmáři získali alespoň nějakou odměnu za svou práci. Fair trade má také, i když ne příliš významný, vliv na světové ceny komodit. Tím, že je jeho členům vypláceno více, než je obvyklé a jsou jim poskytovány užitečné informace, mají možnost investovat do výroby a zvyšovat tak objem své produkce. Jak už bylo

zmíněno, čím více se vyrábí, tím jsou světové ceny nižší a nejvíce jsou ovlivněni nečlenové hnutí, kteří nemají jistotu platby za své zboží.

Existují teorie, které tvrdí, že fair trade tím, jak snižuje světové ceny komodit, naopak prohlubuje chudobu a sociální problémy těch nejchudších států. Důsledky jsou prý viditelné v oblasti dětské úmrtnosti, kriminality a dalších. Jsou tyto teorie podložitelné skutečnými daty? V první řadě je nutno říci, že obchodování pod ochrannou známkou Fairtrade představuje pouze 0,01 % celkového objemu obchodovaného zboží (u kávy přibližně 2,7 %), tudíž má na světové ceny minimální vliv. Při pohledu na data zveřejňovaná UNICEF ohledně problematiky dětské úmrtnosti, není patrná přímá korelace se světovými cenami zboží. Na následujícím grafu je znázorněna situace třech největších afrických producentů kakaa v závislosti na světové ceně této komodity:

Graf č. 11: Závislost dětské úmrtnosti na světové ceně kakaa

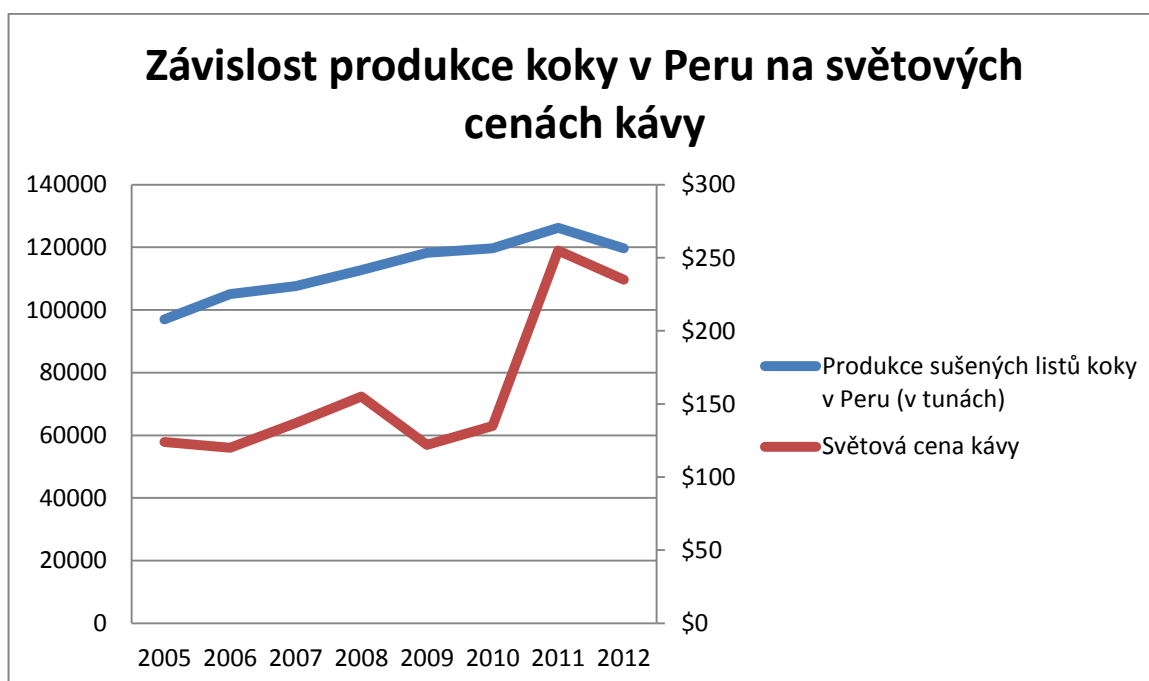
Zdroj: [27], [28], zpracování vlastní

Jak je z grafu patrné, úmrtnost dětí do pěti let v těchto zemích postupně klesá bez ohledu na úroveň světové ceny kakaa, jejich hlavního vývozního artiklu. Stále je však velmi vysoká, v průměru se pohybuje kolem 100 úmrtí na 1 000 narozených dětí. Pro představu nabyl stejný ukazatel v České republice v roce 2013 hodnotu 3,6. Dětskou úmrtnost ovlivňuje celá řada jiných faktorů jako dostupnost a úroveň zdravotní péče, bezpečnost ve

státě obecně a řada dalších. Proto je přímá souvislost těchto dvou ukazatelů neprokazatelná.

Poněkud zřejmější je vliv světových cen komodit produkci drog. Nejvíce se projevuje v zemích Latinské Ameriky, kde se již tradičně kromě kávy pěstují i keře koky, ze kterých se vyrábí kokain. Ty představují pro chudé farmáře vidinu vyššího zisku, ale také nebezpečí ze strany drogových kartelů. V dobách nízkých světových cen kávy jim ale často nezbyvá nic jiného, než toto riziko podstoupit, aby se uživil. Následující graf zobrazuje závislost produkce sušených listů koky a ceny kávy na komoditních burzách.

Graf č. 12: Závislost produkce koky v Peru na světových cenách kávy

Zdroj: [25], [29], zpracování vlastní

Z grafu je patrná vzájemná korelace sledovaných veličin. V dobách nízkých světových cen kávy má produkce koky v Peru pozvolna rostoucí charakter. Pokud dojde k růstu cen, farmáři pěstování drog omezují nebo ho zcela zanechávají a vracejí se ke kávovníkům. Tento efekt se neprojevuje okamžitě, ale je zřetelný v dalších letech, což je důsledkem sezónního charakteru zemědělství. Na grafu je nejzřetelněji vidět mezi lety 2010 a 2012, kdy nejdříve došlo k nárůstu světových cen kávy na přibližně \$ 250 dolarů za pytel, a to se projevilo snížením produkce drog v následujícím roce. Přesto se jenom v Peru vyprodukuje

ročně v průměru téměř 120 000 tun sušených listů koky. Dá se očekávat, že s poklesem cen kávy dojde k opětovnému nárůstu produkce drog v oblasti.

Fair trade ovlivňuje život lidí z rozvojových zemí zejména ze sociálního hlediska. Zákaz dětské práce při výrobě pro fair trade je jistě chvályhodná myšlenka, její dopady ovšem nemají vždy pozitivní charakter. Je třeba vzít v úvahu, že pro chudé farmářské rodiny má i minimální výdělek, který je jejich dítě schopno obstarat svou prací, veliký význam. S členstvím v hnutí fair trade o tento zdroj příjmu přicházejí, což by mělo být vykompenzováno vyšší odměnou pro samotné farmáře. Tato kompenzace ale v praxi není vždy postačující, proto jsou děti zapojovány do hospodaření rodiny jiným způsobem. Dostupné vzdělání a dostatek volného času určeného ke hrám a osobnímu rozvoji dětí, jak si absenci dětské práce představuje FT, je v realitě jen velmi obtížné uskutečnit. Tento model, typický pro rozvinuté země, zejména v těch nejchudších zemích nelze aplikovat. Místní podmínky pro to nejsou bohužel prozatím vhodné a být dítětem v Libérii a v USA je nesmírně odlišné. Děti pracují na farmách se svými rodiči navzdory dohodnutým podmínkám certifikace a riskují tak ztrátu oprávnění používat ochrannou známku nebo, v těch horších případech, prodávají drogy. Netýká se to až tak často fairtradových farmářů, jako nečlenů hnutí, ale přesto byly takové případy zaznamenány. Tak, jako měly ceny komodit v Latinské Americe vliv na produkci drog, ovlivňují i distribuci. Bohužel nejčastějšími dealery jsou právě děti, které často ani nemají ponětí, čeho se dopouštějí. Ve většině případů jsou chráněny zákonem, čehož dospělí využívají, aby ušli trestu. V Peru nebo v Kolumbii je hranice trestní odpovědnosti stanovena na 18 let, zde jsou děti relativně chráněny. Pokud se podobného prohřešku dopustí v Mexiku nebo v Nigérii, kde je stejná hranice na úrovni 6 respektive 7 let, může to pro jejich budoucnost mít fatální následky. Pokud je na myšlenku zákazu dětské práce nahlíženo z širší perspektivy, má i řadu negativních důsledků na rozvojové země. [30]

Členství v hnutí fair trade velmi výrazně snižuje úroveň diskriminace žen. Proto jejich počet stále roste. V současnosti tvoří celou čtvrtinu ze všech farmářů a pracovníků. Nejvíce malých farem pod ženským vedením (24 %) se nachází v Africe, naopak námezdní pracovnice převažují v oblasti Asie a Oceánie. Ženy jsou více početně zastoupeny právě mezi najímanou pracovní silou. Z celkového počtu představují celkem 46 %, v Asii je to dokonce nadpoloviční většina. Nejčastěji vyrábějí sportovní míče, pěstují květiny a čaj.

Další ze základních principů fair trade, ochrana životního prostředí, může v některých zemích kolidovat s tamější legislativou. Za účelem zvýšení úrody, a tím i příjmu farmářů, byly některými státy v devadesátých letech zaváděny programy plošného používání pesticidů a chemických hnojiv. Příkladem je Ghana, kde byla tato metoda použita na zefektivnění pěstování kakaava. Zdejší fairtradoví výrobci byli zavázáni k pravému opaku – absenci užívání chemických hnojiv a zavedení organických metod hnojení a vypořádávání se se škůdci a chorobami. Tímto způsobem tak prakticky porušovali zákon. Nicméně ve skutečnosti nepoužívali chemické prostředky téměř žádní ghanští farmáři. Důvod byl zcela prostý, existoval levnější způsob, jak tyto záležitosti řešit – mechanická lidská práce. Námezdní dělníci, placení zpravidla ze dne na den v závislosti na množství odvedené práce, byli a stále jsou v Ghaně zcela běžným jevem. Za přibližně \$ 1,50 jsou ochotni celý den ručně zbavovat porosty kakaovníků plevele nebo je hnojit. Jejich služby jsou nejčastěji využívány právě fairtradovými farmáři, kteří tak snižují své výrobní náklady. FT podporuje náročnou ruční práci, proti které zčásti vystupuje a která není zárukou rozvoje společnosti. Naproti tomu stojí mechanizace, která by mohla přinést do rozvojových zemí pracovní efektivitu a ulehčila by práci milionům pěstitelů. V zásadách fair trade navzdory tomu není o mechanizaci zmínka.

Jedním z hlavních cílů fair trade je poskytnout znevýhodněným výrobcům možnost vymanit se z chudoby a příležitost, jak vést lepší život. Na své členy má hnutí řadu pozitivních účinků, představuje však pro ně skutečně šanci na skutečnou změnu? Z pohledu ekonomických teorií má v sobě FT jeden zásadní nedostatek. Za normálních podmínek jsou producenti v případě nízké konkurenceschopnosti svých výrobků z odvětví nuceni odejít a hledat uplatnění jinde. Tak zůstává trh efektivní. Fair trade naproti tomu podporuje neefektivní alokaci pracovní síly, čímž zpomaluje ekonomický růst. Několik farmářů s použitím techniky v Brazílii dokáže vyprodukovat téměř shodné množství kávy jako stovky fairtradových pěstitelů v Peru. V neposlední řadě je FT založeno na předpokladu, že jeho členové chtějí i nadále zůstat věrni své profesi a tradicím. Ve skutečnosti sami farmáři by si často přáli opustit svou profesi, získat vzdělání a osamostatnit se. Pokud to není v jejich silách, tak se alespoň snaží, aby tuto možnost měly jejich děti. Fair trade sice pomáhá svým členům vymanit se z té největší chudoby, na druhou stranu jim často neposkytuje dostatek prostředků na to, aby skutečně změnili své životy, a drží je tak tam, kde nyní jsou.

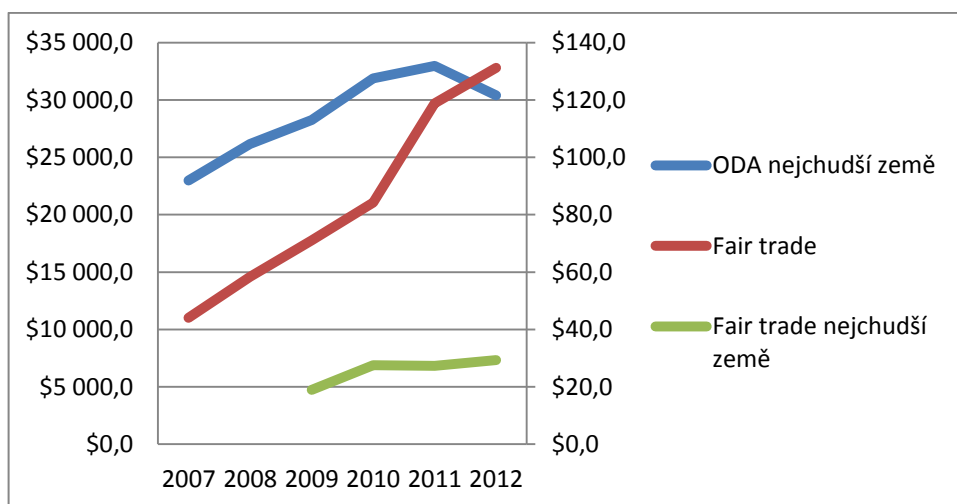
Fair trade sice pomáhá znevýhodněným farmářům v boji s chudobou, nicméně jenom některým a většinou jsou opomíjeni ti nejchudší. Výše poskytnutých prostředků je v globálním měřítku téměř zanedbatelná. Nejméně rozvinuté země jsou mnohem více ovlivněny sociálními dopady členství i nečlenství v hnutí. Prohloubení chudoby, projevující se nárůstem dětské mortality, v závislosti na růstu světových cen komodit není z agregovaných statistik prokazatelné. Ceny mají ale negativní vliv na produkci drog v těchto oblastech. FT má naopak pozitivní vliv na rovnost pohlaví a ochranu životního prostředí. Bohužel však také propagací organických metod pěstování a hnojení podporuje těžkou manuální práci. Garantovanou minimální cenou je přispíváno i k neefektivní alokaci pracovní síly na trhu. Fair trade pomáhá svým členům z nejhoršího, nepředstavuje však příležitost na skutečnou změnu, spíše drží farmáře tam, kde jsou.

4.1.6. Hypotéza 6

Fair trade je alternativou rozvojové pomoci poskytované mezinárodními organizacemi, zejména OECD. Ta v rámci programu ODA vybírá příspěvky od členských zemí, které jsou rozdělovány mezi potřebné státy nejčastěji v podobě finanční podpory projektů na výstavbu infrastruktury, rozvoj vzdělání, dostupnosti lékařské péče a podobně. Peníze končí většinou v rozpočtech místních vlád a organizací. [5]

Porovnání dopadů rozvojové pomoci OECD a prostředků prostřednictvím programu Fairtrade Premium v nejchudších zemích znázorňuje následující graf:

Graf č. 13: Rozvojová pomoc OECD a fair trade v nejchudších zemích

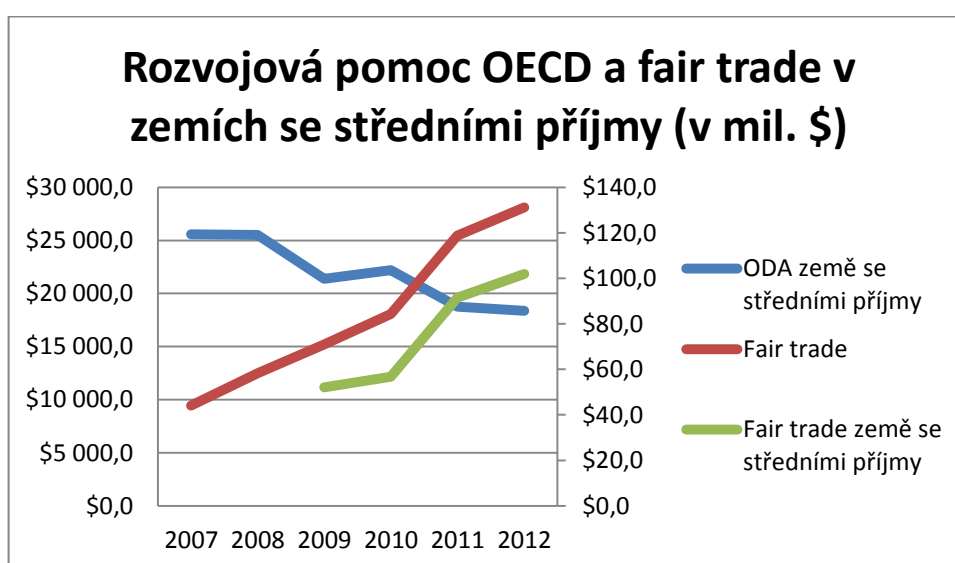

Zdroj:[31-37], zpracování vlastní

Mezi nejchudší země jsou řazeny téměř všechny státy Subsaharské Afriky, proto pro zjednodušení výpočtů byla použita data, kterými jsou vyčísleny příjmy z Fairtrade Premium pro celý Africký kontinent. Z grafu jsou patrné dvě základní skutečnosti. Jednak je objem prostředků poskytnutých na rozvojovou pomoc OECD více než 1000 krát vyšší, ale také je krásně vidět, že do nejchudších zemí proudí skrz fair trade pouze zlomek celkové pomoci. Programu ODA bývá často vyčítáno, že rozdělené peníze mizí v rozpočtu příjemce a jen těžko se dá vysledovat jejich výsledný efekt. Je pravda, že jeho transparentnost je pochybná. Například pokud OECD přispěje určitému státu na rozvoj vzdělání částkou 5 milionů amerických dolarů, neznamená to, že se výdaje příjemce v tomto rezortu zvýší o stejnou částku. Stává se, že země tuto částku sice oficiálně vynaloží na dané účely, mezitím ale přečerpají stejný objem prostředků z rozpočtu do jiné oblasti hospodářství. Celkové vládní výdaje na vzdělanost tedy zůstanou stejné jako před přijetím dotace, ta navyšuje rozpočet státu v jiném rezortu, který politici uznají za vhodný. Získávají tak peníze v podstatě zadarmo. V tomto ohledu je hnutí fair trade podstatně transparentnější. Prostředky v programu Fairtrade Premium jsou daleko přesněji sledovány a vyčíslovány, což je také snadnější vzhledem k rozsahu obou aktivit. Pravidelné audity FT producentů umožňují kontrolovat realizaci jednotlivých rozvojových projektů. Celkový dopad fair trade oproti ODA je ovšem zanedbatelný. [5]

Poněkud méně jsou rozdíly patrné v případě zemí se středními příjmy, jak je zobrazeno na následujícím grafu:

Graf č. 14: Rozvojová pomoc OECD a fair trade v zemích se středními příjmy

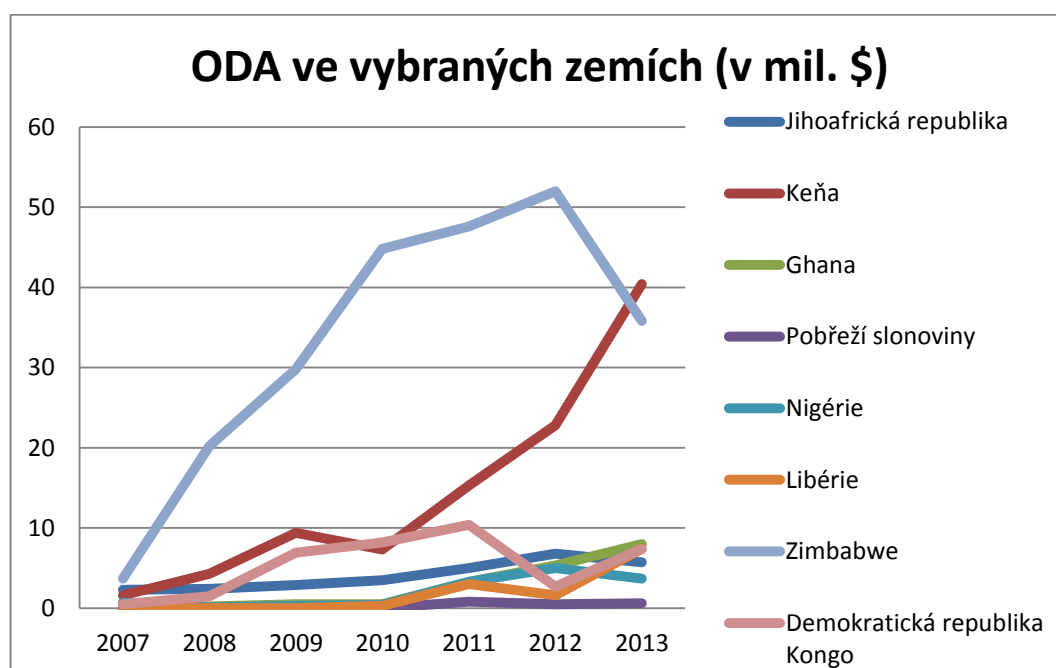

Zdroj: [31-37], zpracování vlastní

Z grafu je patrné, že ODA v zemích se středními příjmy klesá a při porovnání s předchozím grafem má i nižší nominální hodnotu. Ekonomicky silnější státy logicky nepotřebují tolik prostředků na rozvojovou pomoc. Naproti tomu peníze vybrané prostřednictvím fair trade jsou rozdělovány právě spíše mezi vyspělejší státy a ne tam, kde jsou potřebnější. Rozdíl mezi oběma druhy rozvojové pomoci zde není tak markantní, nicméně rozpočet ODA je stále více než 180 krát vyšší. Pokud jde o rozdělování pomoci, přichází v úvahu stejná dilemata jako v případě nejchudších zemí.

Je pravda, že prostředky poskytované OECD jsou nerovnoměrně rozdělovány. Mezi jejich příjemci se každoročně objevují ty samé státy, přestože ne všechny z nich patří k nejchudším. Obrovské částky v posledních letech putují do válkou postižených oblastí na Středním východě, které statistiky zkreslují. Na následujícím grafu jsou znázorněny příspěvky vybraným státům v rámci programu ODA.

Graf č. 15: ODA ve vybraných zemích

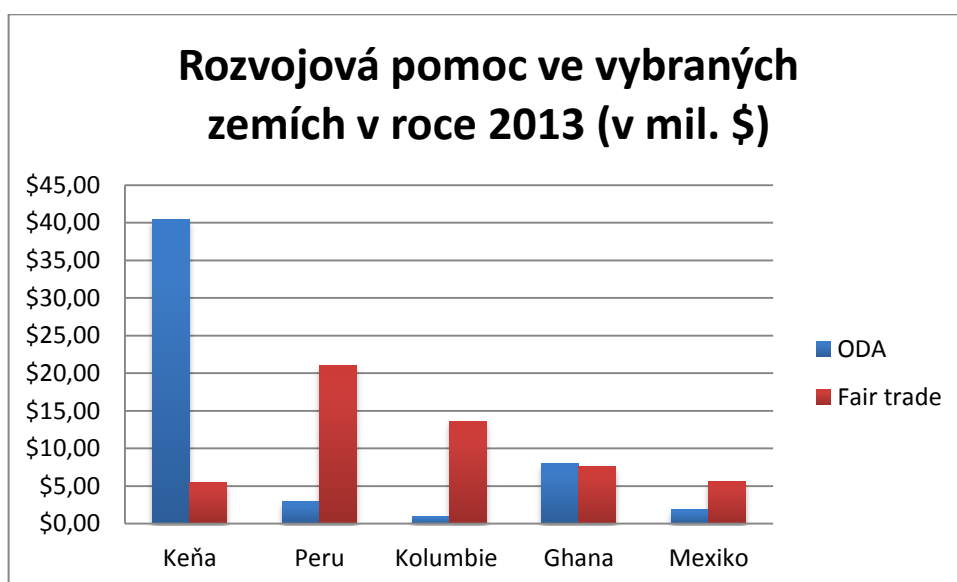
Zdroj: [38], zpracování vlastní

Graf zobrazuje množství poskytnutých prostředků na rozvojovou pomoc vybraných afrických zemí. Již na první pohled je patrné, že jejich distribuce je značně nerovnoměrná. Zimbabwe a Keňa patří do skupiny ekonomicky slabších států, čemuž odpovídá i objem obdržených peněz. Nicméně, do stejné kategorie lze zařadit i Demokratickou republiku

Kongo, Libérii, Pobřeží slonoviny, Ghanu a částečně i Nigérii a dotace pro tyto státy byly podstatně nižší. V případě Libérie a Pobřeží slonoviny dokonce po většinu sledovaného období téměř nulové. Jihoafrická republika, která z vybraných zemí disponuje nejsilnější ekonomikou, získává z programu ODA často více prostředků, než výše jmenované státy. V průměru to jsou přibližně 4 miliony amerických dolarů ročně.

Zajímavé je srovnání dotací od OECD a fair trade pouze u vybraných států. Jelikož je koncentrace FT výrobců v některých zemích poměrně vysoká nebo jsou státy ODA opomíjeny, může hnutí v konečném důsledku přispívat na rozvoj více i přes obrovský nepoměr rozpočtů obou programů. Situace ve vybraných zemích je znázorněna na následujícím grafu.

Graf č. 16: Porovnání rozvojové pomoci ve vybraných zemích

Zdroj: [37, 38], zpracování vlastní

Země jako Peru, Kolumbie nebo Mexiko získávají více prostředků z programu Fairtrade Premium než od OECD. První jmenovaný stát získal přes 21 milionů dolarů, což je více než sedminásobek. Patří ale také mezi pět největších recipientů rozvojové pomoci od FT na světě. V případě Ghany jsou dotace z obou programů téměř shodné. Keňa je se svými 5,6 miliony dolary sedmým největším příjemcem Fairtrade Premium. V rámci ODA sem však proudí více než sedmkrát větší množství peněz na rozvojovou pomoc. Všechny uvedené státy, kromě Keni, se v rozvojovém světě řadí spíše mezi ty vyspělejší, zde je dopad obou

programů srovnatelný. V nejchudších zemích nemá obvykle fair trade vysoké zastoupení, podstatnější jsou pro ně tedy dotace od OECD. FT nezveřejňuje přesné částky, které putují do jednotlivých států, nicméně do oblasti Střední Afriky, kde se jich nachází hned několik, bylo v roce 2013 zasláno necelých 400 tisíc dolarů. To není ani desetina toho, co ve stejném období získala samotná Keňa. Pro srovnání, do stejné oblasti putovalo v rámci programu ODA 10,3 milionu dolarů, což je zhruba dvacet pětkrát více.

Přestože rozpočty obou srovnávaných forem rozvojové pomoci jsou velice rozdílné, v některých zemích je dopad fair trade dokonce vyšší. Bohužel se jedná spíše o vyspělejší státy, kde rozvojová pomoc není až tak potřebná. Nejchudší země jsou do FT prozatím zapojeny minimálně, musí se tak spoléhat na prostředky od OECD. Problémem je distribuce a transparentnost získaných dotací, která je v případě ODA pochybná. V tomto ohledu je fair trade daleko efektivnější. Jeho výsledný efekt je ale stále podstatně nižší.

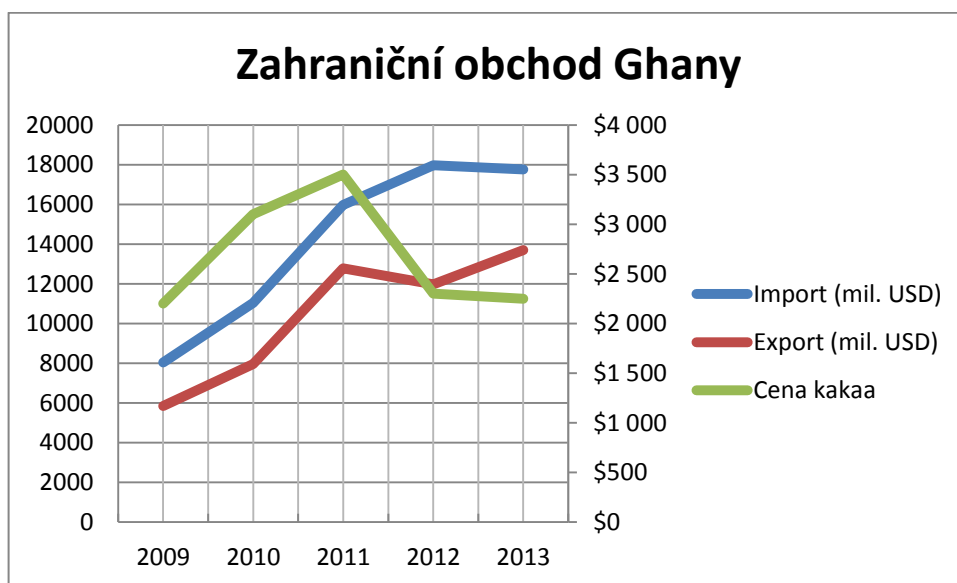
Rozvojová pomoc je poskytována také Mezinárodním měnovým fondem. Z jeho strany se nejedná o dotace, ale spíše o výhodné půjčky s nízkým úrokem spojené s programem strukturálních změn. Ty jsou státy zavázány dodržovat, aby jim byly postupně uvolňovány další zdroje. Příjemce tak musí dodržovat podmínky nastavované Fondem, ten tak získává výrazný vliv na celkovou situaci v zemi. Z řad kritiků tohoto přístupu pochází argument, že tyto programy mají kromě pozitivních účinků na ekonomiku státu také řadu negativních. Součástí strukturálních změn obvykle bývá orientace na export za účelem zisku dostatku zahraniční měny na alespoň částečnou úhradu státního dluhu. Hlavním vývozním artiklem chudých zemí je obvykle komoditní zboží, tedy potraviny, jejichž cena je velmi nestabilní. Často tak dochází k exportu potravin, přestože jich je v zemi nedostatek, kompenzovaným dovozem ze zahraničí. Je vytvářen tlak na pěstitele, aby zvýšili svou produkci, což způsobuje pokles světových cen. Dochází k devastování životního prostředí, drancování surovinových zdrojů a nejhůře na to doplácí chudí lidé, kteří za více práce dostávají méně peněz. Vítězem situace jsou spekulanti na komoditních burzách, obchodníci, banky a hlavně spotřebitelé z rozvinutých zemí, kteří se těší z nízkých cen způsobených nasyceností trhu. Jestli mají programy Fondu skutečně takový vliv na zúčastněné země je analyzováno dále. [5]

IMF nabízí několik druhů půjček v rámci finanční pomoci. Nejčastěji byly využívány Facilita na snížení chudoby a podporu růstu a Facilita pro financování exogenních šoků.

Byly určeny zejména na podporu nejchudších států. V případě prvního jmenovaného nástroje si mohly země půjčit až 140 % své členské kvóty (ve výjimečných případech až 185 %), které byly uvolňovány v průběhu tří let s možností prodloužení o jeden rok. Půjčky byly spláceny až po ukončení programu v horizontu 5 a půl až 10 let a úročeny půlročně sazbou 0,5 %. V roce 2009 byl představen nový program pro boj s chudobou – Fond na snížení chudoby a podporu růstu (PRGT). V rámci něj vznikla Rozšířená úvěrová facilitata (ECF). Ta je velice podobná PRGF, nicméně si nyní mohou země zažádat o půjčku ve výši až 300 % členské kvóty. [9, 39]

Možnost půjčky v rámci rozšířené úvěrové facility využila v posledních několika letech celá řada rozvojových zemí. Na příkladech Ghany a Pobřeží slonoviny, dvou ze tří největších producentů kakaa na světě, jsou demonstrovány dopady programu na jejich zahraniční obchod a světové ceny komodity.

Graf č. 17: Dopady ECF na zahraniční obchod Ghany

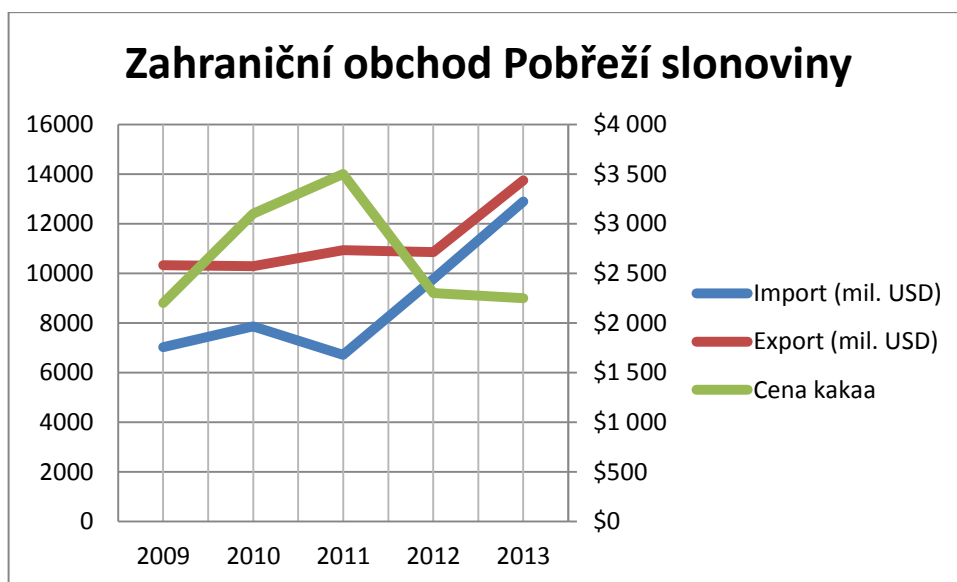
Zdroj: [28, 40], zpracování vlastní

V červenci roku 2009 byla IMF schválena půjčka Ghaně na podporu makroekonomické stability a redukci chudoby ve výši 602,6 milionu amerických dolarů. Postupně byly zaváděny strukturální reformy, které se projeví v markantním nárůstu exportu a importu. Z grafu je patrné, že Ghana má již dlouhodobě zápornou bilanci zahraničního obchodu a v průběhu programu se její deficit ještě více prohluboval. Během tří let bylo provedeno

celkem sedm kontrol dodržování stanovených podmínek a došlo k postupnému uvolnění smluvené půjčky. Za tu dobu se export země více než zdvojnásobil, ještě výrazněji vzrostl import. Jelikož Ghana vyváží hlavně kakao, byl ho na světových trzích dostatek, což částečně vysvětluje pokles světových cen od poloviny roku 2011. Dle IMF jsou provedené změny považovány za úspěšné, což je dokazováno hodnotami makroekonomických ukazatelů. Avšak negativně bylo postiženo životní prostředí a došlo k odčerpání surovinových zdrojů země. V konečném důsledku skutečně profitovali zejména dovozci a spotřebitelé z rozvinutých zemí, výrazný rozvoj v Ghaně není patrný. Navíc bude nucena zapůjčené prostředky v horizontu několika let splatit.

Rozšířenou úvěrovou facilitu využilo v roce 2011 i Pobřeží slonoviny. Na základě žádosti vedení státu byla IMF schválena půjčka ve výši 615 milionů dolarů, která byla postupně uvolňována v závislosti na plnění dohodnutých strukturálních reforem. Data z roku 2014 ještě bohužel nejsou k dispozici, následující graf proto zobrazuje počáteční důsledky ECF na zahraniční obchod Pobřeží slonoviny.

Graf č. 18: Dopady ECF na zahraniční obchod Pobřeží slonoviny

Zdroj: [28, 40], zpracování vlastní

Pobřeží slonoviny je největším světovým producentem kakaa. Počátek programu zde byl stanoven na listopad roku 2011. Za pouhé dva roky export země stoupl o téměř 30 %, nicméně import se zdvojnásobil. Pokud bude růst obou ukazatelů pokračovat v současném

trendu, bilance zahraničního obchodu Pobřeží slonoviny bude brzy záporná. I zde došlo ke zvýšení produkce komoditního zboží, což přispívá ke snížení světových cen. Argumenty používané kritiky IMF, přestože nejsou tak zřejmé, jsou v tomto případě patrné. HDP ovšem v meziročním srovnání roste, což je hlavní měřítko úspěšnosti programu.

Jmenované státy nejsou ani zdaleka jediné, kde je možno podobné trendy pozorovat. V poslední době se do podobné situace dostaly i Burkina Faso, Čad, Libérie, Keňa a další. Z nejchudších zemí není jediná, která by nikdy nečerpala prostředky z podobných programů IMF, protože pro ni představují nejlevnější možnost zisku prostředků pro své aktivity. Fond tak sice na po určitý čas oživuje ekonomiku daného státu, vedlejším efektem je zároveň devastace životního prostředí a odliv surovinových zdrojů ze země. PRGT prostřednictvím svých nástrojů, jako ECF, nepřináší dlouhodobé řešení tíživých situací, ve kterých se chudé státy nacházejí.

Závěr

Fair trade má na rozvojové země vliv po ekonomické, environmentální a hlavně sociální stránce. Potvrzením či vyvrácením formulovaných hypotéz byly demonstrovány hlavní důsledky existence hnutí v těchto oblastech. V této kapitole jsou shrnuty a vyhodnoceny dílčí výsledky práce. Je zrekapitulováno, jak na fair trade nahlízejí výrobci, dovozci, obchodníci a koneční zákazníci. Vliv na rozvojové země je vyhodnocen z ekonomického, environmentálního a sociálního hlediska. Pozornost je věnována zejména srovnání vlivu v Africe a Latinské Americe a Karibiku, kde jsou patrné největší rozdíly.

Z pohledu výrobců představuje členství ve fair trade příležitost, jak si alespoň částečně polepšit a zredukovat stav chudoby, ve kterém se často nacházejí. Jsou ovšem nuceni překonat celou řadu bariér v podobě certifikačního procesu, tvorby výrobních družstev a následné byrokracie. Proto jich je v globálním měřítku stále zanedbatelné množství. Musí také vzít v úvahu plodiny, jež hodlají pěstovat, jelikož na některé jsou stanoveny vyšší sazby Fairtrade Premium, představují tedy vyšší potenciál rozvoje společnosti.

Dovozci, mezi kterými v současnosti figurují i nadnárodní organizace působící v potravinářské oblasti, vnímají fair trade jako lukrativní investici. Fairtradové výrobky jsou obecně dražší než klasické a distribuční řetězec kratší, více zisku je tedy rozdělováno mezi menší počet mezičlánků. V případě kávy inkasují v průměru 55 % celkových zisků.

Na hnutí mají podobný náhled obchodníci prodávající FT výrobky. Jsou sice povinni získat licenci opravňující je k prodeji, tím ale kontrola jejich aktivit končí. Vzhledem k tomu, že nejsou povinni zveřejňovat své nákupní ceny, mohou fairtradové zboží zatěžovat nepřiměřeně velkými maržemi. Je tak zneužívána zákaznickova ochota zaplatit více pro dobrou věc. Takové případy byly odhaleny v maloobchodních řetězcích Sainsbury a Tesco.

Poptávka konečných zákazníků po FT výrobcích rok od roku roste. Hnutí se těší vysoké důvěryhodnosti, založené na transparentnosti svých aktivit. Je sice zveřejňována spousta ukazatelů, některé další podstatné jsou však opomíjeny. Spotřebitelé bývají přesvědčeni o solidaritě výrobku už samotnou přítomností ochranné známky Fairtrade na obalu, což bývá zavádějící. V současnosti jsou nákupem spíše uspokojovány spotřebitelovy psychologické a sociální potřeby.

Z ekonomického hlediska jsou pozitivní účinky členství v hnutí sledovány zejména v hospodářsky silnějších zemích, tedy převážně v oblasti Latinské Ameriky a Karibiku. Pro zdejší výrobce jsou bariéry vstupu snadněji překonatelné. Každoročně je do Latinské Ameriky přidělována většina rozvojové pomoci fair trade. To je důsledkem pěstování výnosnějších plodin a vyšší efektivity práce v porovnání s nejhudšími zeměmi. V některých státech fair trade dokonce přispívá vyššími částkami, než OECD, která disponuje podstatně vyšším rozpočtem. Tamější země nemusí v takové míře využívat úvěrových facilit a programů na snižování chudoby IMF, nejsou tak zatěžovány úroky z půjček a nepodléhají politickému vlivu Fondu. Do afrických zemí putuje, v porovnání s Latinskou amerikou, pouze třetina rozvojové pomoci. Ta je rozdělována mezi téměř trojnásobný počet farmářů a pracovníků. I zde má na své členy hnutí pozitivní ekonomický vliv, jen je výrazně nižší.

Fair trade ovšem ovlivňuje ekonomiku rozvojových zemí i v negativním smyslu. Nejvíce na jeho existenci doplácí farmáři, kteří nejsou jeho členy. Prostí pěstitelé, kterých je podstatná většina, jsou vystaveni konkurenční nevýhodě a jejich zboží a ochranné známky ztrácejí na hodnotě. Jsou nuceni zvyšovat množství své produkce, aby pokryli výrobní a životní náklady. Oproti tomu fairtradoví pěstitelé rovněž zvyšují výrobu pomocí investic a zefektivnění pracovních procesů. Dochází k poklesu světových cen komodit z důvodu nasycenosti trhu. Nečlenští farmáři jsou tak vystaveni značné míře rizika neadekvátní odměny za svou práci a často žijí pod hranicí chudoby. Členství ve fair trade se může paradoxně nevyplatit malým výrobním družstvům v období, kdy jsou světové ceny vysoké. Jsou totiž povinni hradit pravidelné certifikační poplatky, které jsou rozprostřeny pouze mezi několik družstevníků, a garantovaná minimální cena fair trade je jen nepatrně vyšší, než ta tržní. V oblasti Afriky má fair trade z pohledu rozvojové pomoci minimální vliv. Daleko častěji jsou státy odkázány na přidělené prostředky z programu ODA nebo úvěry poskytované IMF. Zejména Fond zaváděním strukturálních podporuje export a import jednotlivých zemí, čímž dochází k odlivu surovinového bohatství a devastaci životního prostředí. V neposlední řadě je garantovanou minimální cenou přispíváno k neefektivní alokaci pracovní síly na trhu.

Z environmentálního hlediska má hnutí převážně pozitivní účinky. Podmínkou členství je orientace farmářů na organické metody pěstování a hnojení, což je převážně dodržováno.

Paradoxně se tak fairtradoví pěstitelé občas dostávají do rozporu s místní legislativou. To je případ několika afrických států, kde byly v devadesátých letech spuštěny programy na plošné zvýšení produkce kakaa a dalších plodin, kterých mělo být dosaženo chemickými postřiky a hnojením. Fair trade prozatím sdružuje pouze nepatrnou část znevýhodněných producentů, proto jsou jeho dopady na životní prostředí převážně lokální. Negativní environmentální dopad mají spíše programy strukturálních změn IMF.

Fair trade má největší vliv na rozvojový svět ze sociálního hlediska. Garancí minimální ceny je umožněno jeho členům vymanit se z chudoby, ze získaných prostředků z programu Fairtrade Premium potom rozvíjejí své komunity. Mezi typické projekty jsou řazeny stavby škol, studní a další projekty obohacující sociální život zúčastněných. Další pozitivní dopady lze sledovat v oblasti rovnosti pohlaví, jehož důsledkem je stále větší angažovanost žen farmářek a pracovnic. Členství ve FT má i negativní účinky. Propagace organických metod pěstování a hnojení má za následek šíření těžké manuální práce. V tomto případě si tak dva základní principy hnutí částečně odporují. Fair trade sice pomáhá svým členům z nejhorsšího, nepředstavuje však příležitost na skutečnou změnu, spíše drží farmáře tam, kde jsou. Mnohem více negativních dopadů má fair trade na nečlenské farmáře. Existuje teorie, že tím jak FT ovlivňuje světové ceny komodit, prohlubuje chudobu zejména v afrických zemích, což se promítá v nárůstu dětské mortality nebo množství produkce drog. Při analýze dětské úmrtnosti nebyla nalezena přímá souvislost s poklesem cen. Korelace byla ovšem patrná v případě produkce drog v Jižní Americe. Vzhledem k tomu, že na fairtradových farmách je zakázána dětská práce, jsou děti občas zapojeny právě v distribuci drog.

Fair trade ovlivňuje poměrně výrazně situaci v rozvojových zemích. Převážně pozitivní účinky má však pouze na velmi omezenou základnu svých členů. Obyčejní farmáři s jeho rozvojem spíše ztrácejí. Z aktivit hnutí v současnosti profitují zejména dovozci a obchodníci. Koneční spotřebitelé nakupují převážně za účelem uspokojení svých sociálních potřeb a nezajímají se o to, komu nákupem pomáhají. Od prvotních myšlenek spravedlivého obchodu podporujícím rozvoj prošlo hnutí fair trade mnoha změnami. V současnosti už bohužel představuje spíše lež založenou na dobrých úmyslech.

Použité zdroje

Knižní zdroje

1. ŽÍDEK, Libor. Dějiny světového hospodářství. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 391 s. ISBN 978-807-3800-352.
2. MAJEROVÁ, Ingrid. Rozvojové ekonomiky. Vyd. 1. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 2008, 170 s. ISBN 978-807-2484-591.
3. ADAMCOVÁ, Lenka a Soňa SÝKOROVÁ. Rozvojová ekonomika: vybrané problémy II. Vyd. 1. V Praze: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2002, 123 s. ISBN 80-245-0462-6.
4. ADAMCOVÁ, Lenka a Tereza NĚMEČKOVÁ. *Rozvojová ekonomika*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2009, 345 s. Vysokoškolské učebnice (Oeconomica). ISBN 9788024515151.
5. KALÍNSKÁ, Emilie. *Mezinárodní obchod v 21. Století*. 1. Vyd. Praha: Grada Publishing, 2010, 228 s. Expert (Grada). ISBN 9788024733968.
6. KUNEŠOVÁ, Hana a Eva CIHELKOVÁ. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 2. dopl. a přeprac. Vyd. Praha: C.H. Beck, 2006, xviii, 319 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 8071794554.
7. LYON, Sarah a Mark MOBERG. *Fair trade and social justice: global ethnographies*. New York: New York University Press, c2010, viii, 307 p. ISBN 0814796222.
8. RANSOM, David. *Fair trade*. 1. Vyd. Brno: Doplněk, 2011, 137 s. Společensko-ekologická edice, sv. 16. ISBN 9788072392582.
9. RUBEN, Edited by Ruerd. *The impact of fair trade*. Wageningen: Wageningen Academic, 2008. ISBN 9789086866472.
10. SEDLÁČEK, Petr. *Mezinárodní měnový fond ve 21. Století*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2008, xviii, 234 s. ISBN 978-80-7400-012-6.

Elektronické zdroje

11. FAIRTRADE *International* [online]. 2011 [cit. 2014-11-20]. Dostupné z: <http://www.fairtrade.net/>
12. World Fair Trade Organization [online]. 2014 [cit. 2014-11-20]. Dostupné z: <http://www.wfto.com/>
13. Fair Trade Organizations. *Fair Trade - a different approach to global trade* [online]. 2006 [cit. 2014-11-25]. Dostupné z: <https://www.mtholyoke.edu/courses/sgabriel/FairTrade/organizations.htm#FINE>
14. NEWS! - The Network of European Worldshops. *The Edelstein Center for Social Research* [online]. 2014 [cit. 201-11-25]. Dostupné z: <http://www.centroedelstein.org.br/PDF/fairtrade/news.shtm#mission>

15. *European Fair Trade Organization* [online]. 2014 [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <http://www.european-fair-trade-association.org/>
16. *FLOCERT: Assuring fairness* [online]. 2015 [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <http://www.flocert.net/>
17. *FAIRTRADE Česko a Slovensko* [online]. 2015 [cit. 2014-12-06]. Dostupné z: <http://www.fairtrade-cesko.cz/#!>
18. *Fairtrade Internation Annual Report 2013-2014*. 2014. Dostupné z: http://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/resources/2013-14_AnnualReport_FairtradeIntl_web.pdf
19. *VÝROČNÍ ZPRÁVA FAIRTRADE ČESKO a SLOVENSKO 2013–2014* [online]. 2014 [cit. 2014-12-26]. Dostupné z: http://www.fairtrade-cesko.cz/media/VZ_2014_13.pdf
20. POPULATION REFERENCE BUREAU. *2013 Population Data Sheet* [online]. 2013 [cit. 2015-01-03]. Dostupné z: http://www.prb.org/pdf13/2013-population-data-sheet_eng.pdf
21. Poverty Overview. *The World Bank* [online]. 2015 [cit. 2015-01-03]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>
22. *Fee System Small Producer Organization*. 2015. Dostupné z: <http://www.flocert.net/wp-content/uploads/2014/03/PC-FeeSysSPO-ED-26-en1.pdf>
23. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/home>
24. Káva a její pražení. *Kávovník: Velkoobchod s kávou* [online]. 2007 - 2015 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.kavovnik.cz/clanky/kava-a-jeji-prazeni/>
25. Coffee. *Nasdaq* [online]. 2015 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.nasdaq.com/markets/coffee.aspx?timeframe=3y>
26. Poverty & Equity Data. *The World Bank* [online]. 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://povertydata.worldbank.org/poverty/region/SAS>
27. UNICEF STATISTICS. *UNICEF* [online]. 2015 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://data.unicef.org/child-mortality/under-five>
28. Cocoa. *Nasdaq* [online]. 2015 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.nasdaq.com/markets/cocoa.aspx?timeframe=7d>
29. UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME. *World Drug Report 2014*. New York: United Nations publication, 2014. ISBN 978-92-1-056752-7. Dostupné z: http://www.unodc.org/documents/wdr2014/World_Drug_Report_2014_web.pdf
30. Age of criminal responsibility: Countries compared. *Nation Master* [online]. 2003-2015 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.nationmaster.com/country-info/stats/Crime/Age-of-criminal-responsibility>
31. Official development assistance (ODA). *OECD* [online]. 2015 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://data.oecd.org/oda/distribution-of-net-oda.htm#indicator-chart>
32. *The Benefits of Fairtrade*. 2008. Dostupné z: http://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/resources/2007-Fairtrade-Monitoring-Scope-Benefits_web.pdf
33. *The Benefits of Fairtrade – 2 nd edition*. 2009. Dostupné z: http://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/resources/2008-Fairtrade-Monitoring-Scope-Benefits_web.pdf

34. *Monitoring the scope and benefits of Fairtrade Third Edition*. 2011. Dostupné z: http://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/resources/2011-Fairtrade-Monitoring-Scope-Benefits_web.pdf
35. *Monitoring the scope and benefits of Fairtrade Fourth Edition*. 2012. Dostupné z: http://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/resources/2012-Fairtrade-Monitoring-Scope-Benefits_web.pdf
36. *MONITORING THE SCOPE AND BENEFITS OF FAIRTRADE FIFTH EDITION*. 2013. Dostupné z: http://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/resources/2013-Fairtrade-Monitoring-Scope-Benefits_web.pdf
37. *MONITORING THE SCOPE AND BENEFITS OF FAIRTRADE SIXTH EDITION*. 2014. Dostupné z: http://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/resources/2014-Fairtrade-Monitoring-Scope-Benefits-final-web.pdf
38. *Geographical Distribution of Financial Flows to Developing Countries* [online]. 2015 [cit. 2015-03-16]. ISBN 978-92-64-22646-3. Dostupné z: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/development/geographical-distribution-of-financial-flows-to-developing-countries-2015_fin_flows_dev-2015-en-fr#page1
39. *International Monetary Fund* [online]. 2015 [cit. 2015-03-17]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/>
40. *Total imports and exports by regions and countries or areas* [online]. 2014 [cit. 2015-03-17]. Dostupné z: http://unstats.un.org/unsd/mbs/data_files/t34.pdf
41. What Price Virtue? At Some Retailers, 'Fair Trade' Carries a Very High Cost. *Global Exchange* [online]. 2011 [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://www.globalexchange.org/news/what-price-virtue-some-retailers-fair-trade-carries-very-high-cost>
42. Network of European Worldshops. *Arab Info Mall* [online]. 2015 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: http://arabinfomall.bibalex.org/Attachments/Logos/221_logo.jpg
43. Fair trade a bio káva. *Čerstvě.cz – čerstvě pražená káva* [online]. 2014 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: http://cerstve.cz/wp-content/img/fairtrade_logo.png
44. Oxfam logos. *Oxfam* [online]. 2015 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: <http://www.oxfam.org.uk/media-centre/multimedia/oxfam-logos>

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Ceny kakaa na newyorské burze a fairtradové ceny v letech 1994 - 2013	22
Obrázek č. 2: Logo Fairtrade International	25
Obrázek č. 3: Logo World Fair Trade Organization	26
Obrázek č. 4: Logo The Network of European Worldshops	27
Obrázek č. 5: Logo European Fair Trade Association	27
Obrázek č. 6: Logo ochranné známky Fairtrade®,	29
Obrázek č. 7: Fairtrade® pro zlato a stříbro	29
Obrázek č. 8: Logo organizace Oxfam	35
Obrázek č. 9: Velikost výrobních družstev fair trade	45
Obrázek č. 10: Fairtrade Premium na jednoho farmáře nebo pracovníka dle výrobku	49

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Výpočet počátečních nákladů na certifikaci Fairtrade	33
Tabulka č. 2: Velikost vybraných trhů s FT výrobky	37
Tabulka č. 3: Maloobchodní obrat FT výrobků	38
Tabulka č. 4: Náklady na certifikaci Fairtrade® malovýrobce během prvních tří let	44

Seznam grafů

Graf č. 1: Fairtradové výrobky na českém trhu	40
Graf č. 2: Distribuce zisku z prodeje kávy	47
Graf č. 3, Graf č. 4: Porovnání počtu fairtradových farmářů a pracovníků s distribucí prostředků Fairtrade Premium	50
Graf č. 5, Graf č. 6: Skladba fairtradových výrobků v Africe a Latinské Americe	51
Graf č. 7: Největší příjemci Fairtrade Premium v roce 2013	52
Graf č. 8: Počet lidí žijících v chudobě v rozvojových zemích	55
Graf č. 9, Graf č. 10: Počet pracovníků FT, Hrubý národní produkt na obyvatele	55
Graf č. 11: Závislost dětské úmrtnosti na světové ceně kakaa	57
Graf č. 12: Závislost produkce koky v Peru na světových cenách kávy	58
Graf č. 13: Rozvojová pomoc OECD a fair trade v nejchudších zemích	61
Graf č. 14: Rozvojová pomoc OECD a fair trade v zemích se středními příjmy	62
Graf č. 15: ODA ve vybraných zemích	63
Graf č. 16: Porovnání rozvojové pomoci ve vybraných zemích	64
Graf č. 17: Dopady ECF na zahraniční obchod Ghany	66
Graf č. 18: Dopady ECF na zahraniční obchod Pobřeží slonoviny	67

